

Todentuuiko lapsen varhaiskasvatussuunnitelma?

Kokemuksia kasvattajilta.

Sosiaalialan koulutusohjelma,
Sosionomi
Opinnäytetyö
29.1.2010

Jenna Kokkonen
Suvi Komulainen

Koulutusohjelma	Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaaliala	Sosionomi	
Tekijä/Tekijät		
Jenna Kokkonen ja Suvi Komulainen		
Työn nimi		
Todentuuko lapsen varhaiskasvatussuunnitelma? Kokemuksia kasvattajilta.		
Työn laji	Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö	Kevät 2010	42 + 2 liitettä
TIIVISTELMÄ		
<p>Suomessa jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma valtakunnallisten linjausten mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekevät kasvatushenkilöstö yhdessä vanhempien kanssa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet -ohjeistuksen pohjalta. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvata kasvattajien näkemyksiä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Tavoitteena oli selvittää, miten lapsen varhaiskasvatussuunnitelma todentuu päiväkodissa kasvattajien näkökulmasta.</p> <p>Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Aineisto siihen kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Teemoina olivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käyttö, hyödyt, haasteet ja kehittäminen. Haastattelimme neljää varhaiskasvattajaa helsinkiläisistä päiväkodeista. Aineiston analyysissä käytettiin menetelmänä teemoittelua.</p> <p>Tulokset osoittivat, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma nykymuodossaan ei toteudu arjessa parhaalla mahdollisella tavalla. Asiakirjaa pidetään hyödyllisenä, sillä se sisältää tietoa lapsesta ja perheestä sekä auttaa sitoutumaan yhteiseen kasvatustehtävään. Kuitenkaan sitä ei käytetä työvälineenä lapsen tavoitteellisessa kasvatuksessa. Kasvattajat eivät hahmota lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa osaksi päiväkodin arkea, mutta toisaalta kuitenkin tiedostamattaan toteuttavat sitä eri keinoin.</p> <p>Tuloksista voitiin päätellä, että vaikka lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on käytössä päiväkodeissa, varsinaisena työkaluna se on vieras kasvattajille. Kasvattajat tarvitsevat enemmän opastusta ja konkreettisia ohjeita lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteuttamiseen ja soveltamiseen arjessa. Näin voitaisiin hyödyntää paremmin hiljainen tieto ja jo olemassa oleva osaaminen osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentumista.</p>		
Avainsanat		
varhaiskasvatussuunnitelma, varhaiskasvatus, kasvatuskumppanuus, päivähoito		

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Jenna Kokkonen and Suvi Komulainen		
Title		
Early Childhood Education and Care Plan in Practice: Educators' Experiences		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Spring 2010	42 + 2 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>In Finland, an early childhood education and care (ECEC) plan is designed individually to each child in day-care in accordance with the National Curriculum Guidelines. ECEC plans are produced by educators together with parents. The aim of the present study was to describe educators' views, opinions and thoughts on the ECEC plan. In particular, it sought to analyse the practical implementation of the ECEC plan in day-care centres from the educators' point of view.</p> <p>The data was collected through semi-structured thematic interviews comprising the application, benefits, challenges and development needs of the ECEC plan. In all, four educators working in day-care centres in Helsinki were interviewed. Thematic analysis, a qualitative study method, was applied in the analysis of the data.</p> <p>The results indicated that the practical implementation of the ECEC plan was not unproblematic. The document was considered useful, as it made it easier to gather information on children and their families and commit all parties to the education process. However, the plan was not made full use of: the educators did not see it as something that was present in the day-to-day reality of the day-care centre, even if they unconsciously applied it in several ways.</p> <p>In conclusion, while individual ECEC plans are in use in day-care centres, educators do not see them as practical educational tools. Educators would benefit from more information and practical instructions on the application of the plan in their daily work. This would lead to educators' tacit knowledge and professional expertise when supporting the realisation of the ECEC plan.</p>		
Keywords		
ECEC plan, early childhood education, pedagogical partnership, day-care		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET	3
3 VARHAISKASVATUS	4
3.1 Varhaiskasvatuksen toiminnan, sisällön ja tavoitteiden rakentuminen	5
3.2 Laadukas varhaiskasvatus	6
3.3 Lapsilähtöisyys	7
4 VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT	8
4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	9
4.2 Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma	9
4.3 Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma	10
5 LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA	10
5.1 Kasvatuskumppanuus-ajattelu varhaiskasvatussuunnitelman taustalla	12
5.2 Lapsen, vanhemman ja kasvattajan ääni	14
5.2.1 Lapsen ääni	15
5.2.2 Vanhemman ääni	16
5.2.3 Kasvattajan ääni	17
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	18
6.1 Tutkimus prosessina	18
6.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	19
6.3 Tutkimusongelma ja teemat	20
6.4 Tutkimuksen analysointi	21
6.5 Eettisyys	22
6.6 Luotettavuus	23
7 TULOKSET	25
7.1 Kokemuksia varhaiskasvatussuunnitelmien käytöstä	25
7.2 Hyödyt	29
7.3 Haasteet	30
7.4 Kehittäminen	30
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	31
8.1 Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma osana arkea	31
8.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentuminen	32
8.3 Näkökulmia kehittämisalueista	36
9 POHDINTA	38
LÄHTEET	40
LIITTEET	
Liite 1: Haastattelurunko	
Liite 2: Helsingin kaupungin lomake lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan	

1 JOHDANTO

”Niin – lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Tuo nimi on epäilemättä monia mietteitä herättävä. Se on suuri mahdollisuus, mutta se voi olla myös rajoite. Se voi tukea lapsen yksilöllisyyden korostamista, lapsuuden arvostamista ja lapsen omien mahdollisuuksien tukemista, myönteisesti ja lasta tukien. Se voi kuitenkin muodostua välttämättömyydeksi ja suoritukseksi. Lapsen vasu muistuttaa lomakkeista, jotka odottavat täyttäjäänsä, ’jotka pitäisi tehdä’. Kirjaamisia siitä, millainen lapsi on missäkin tilanteessa, mistä hän pitää, mistä ei. Mutta voisiko Lapsen vasu olla jotain muutakin? Se voisi olla tarina lapsesta. Yksilöllinen kertomus, joka tuo esille lapsesta häivähdyksen sellaista, joka näyttäytyy vain niinä rauhallisina hetkinä, kun lapsi nojaa opettajaan sohvan nurkassa ja sanoo: ’Arvaas mitä...’” (Kronqvist 2007:8)

Tutkimme opinnäytetyössämme lapsen varhaiskasvatussuunnitelman (vasun) todentumista päivähoiton arjessa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on asiakirja, jonka tarkoitus on tukea lapsen yksilöllistä ja tarkoituksenmukaista kasvatusta päivähoitossa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES on julkaissut lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa ja käyttöä varten ohjeistuksen kasvattajia varten. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet – julkaisu sisältää yksityiskohtaista tietoa lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteista ja teoriataustasta. Tarkoituksemme oli tuottaa selvitys siitä, miten kasvatushenkilöstö käyttää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa työssään tällä hetkellä ja miten käyttö vastaa asiakirjalle valtakunnallisesti asetettuja tavoitteita. Selvitimme lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentumista kasvattajien kokemusten kautta: millaisena he kokevat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemisen ja sen käytön arjessa. Tarkastelimme lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa jatkuvasti elävänä prosessina, jonka yksi keskeinen tavoite on tuoda lapsen ääni kuuluviin häntä koskevissa asioissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle valtakunnallisten linjausten mukaisesti. Asiakirjan tarkoitus on turvata tasalaatuinen ja tarkoituksenmukainen varhaiskasvatus jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle asuinpaikasta riippumatta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan laaditaan kasvatushenkilöstön ja huoltajien kesken lapsilähtöisesti. Suunnitelmaan kirjataan vanhempien ja kasvattajien kesken neuvotellut sopimukset lapsen kasvatuksesta ja päivittäisistä toiminnoista niin, että varhaiskasvatus voidaan toteuttaa arjessa

yksilöllisesti lapsen henkilökohtaiset tarpeet huomioiden. Ihanteellisimmillaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on jatkuvan prosessoinnin alla ja sen käyttö ilmenee osana arkea. Asiakirja pohjautuu kasvatuskumppanuus-ajattelulle, jossa vanhempien ja kasvattajien yhteistyöllä pyritään kattavasti tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kirjallisesti ja sitä päivitetään säännöllisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 7-8).

Ennen haastattelujen tekemistä keräsimme teoria-aineistoa työmme pohjaksi. Teoria koostuu varhaiskasvatuksen kirjallisuudesta, mutta keskeinen teoreettinen viitekehys on kasvatuskumppanuus, jolle lapsen varhaiskasvatussuunnitelma perustuu. Haastattelimme neljää kasvattajaa helsinkiläisistä päiväkodeista. Selvitimme, millaisia käsityksiä heillä on lapsen varhaiskasvatussuunnitelman taustateoriasta, laatimisesta ja käytöstä päivähoitossa. Erityisen kiinnostuneita olimme heidän käytännön työssä saamistaan kokemuksista ja ajatuksista, mitä asiakirja heissä herättää. Halusimme selvittää, todentuuko lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen ja käyttö päivähoitossa sillä tavalla kuin linjausten laatijoina olleet asiantuntijat ovat tarkoittaneet ja onko lapsen varhaiskasvatussuunnitelma läsnä arjessa prosessinomaisesti. Erityisen tärkeää oli selvittää, miten lapsen tarpeet on otettu huomioon ja miten lapsen ääni ilmenee asiakirjasta. Kysyimme kasvattajilta myös, mitkä kohdat asiakirjassa ovat heistä hyviä ja mitä osia tulisi vielä kehittää. Kasvattajat saivat kertoa vapaamuotoisesti omia kokemuksiaan ja mahdollisia huolenaiheitaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyen.

Tavoitteenamme oli paitsi tuottaa selvitys nykytilanteesta, myös herättää päivähoitossa keskustelua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytöstä ja kehittämisestä. Tutkimuksessamme onkin voimakkaasti mukana ammatillisen kehittämisen näkökulma, minkä vuoksi halusimme tietää, onko lapsen vasun käyttö päiväkodeissa sellaista kuin pitäisi ja ymmärretäänkö se tarkoitettulla tavalla. Halusimme myös herättää ajatuksia ja keskustelua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytöstä nykyistä innovatiivisemmilla tavoilla. Osana ammatillista kehittämistä myös tutkimuksemme toteuttamisessa on tähdätty siihen, että sen pohjalta voidaan tehdä uusia tutkimuksia tai aloittaa kehittämisideoiden luominen. Itse haastatteluissa on kuitenkin kyse siitä, että tarkastelemme asiaa nimenomaan kasvattajien näkökulmasta ja miten he itse mieltävät lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytön. Aihe on meille tärkeä, koska olemme

molemmat kiinnostuneet varhaiskasvatustyöstä ja pidämme lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tärkeänä osana tavoitteellisen työn toteutumista.

2 TYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

Opinnäytetyömme työstämisen aikana lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentumisesta ei ole ilmestynyt muita tutkimuksia. Asiakirja onkin nykyisessä muodossaan vielä melko uusi, joten varhaiskasvattajatkin vasta totuttelevat käyttämään sitä työssään. Varhaiskasvatussuunnitelmat ovat kuitenkin jatkuvana keskustelun ja kehittämisen kohteena niin kunnallisessa kuin yksikkökohtaisessakin varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan Suomessa erikseen jokaiseen kuntaan, päiväkotiin ja myös kaikille päivähoiton piirissä oleville lapsille. Valtakunnalliset ohjeistukset varhaiskasvatussuunnitelmien tekemiseen ovat tarkoitettuja kehittämään ammatillisuutta yksiköissä ja turvaamaan tasalaatuisuutta kasvatuksessa toimipaikasta riippumatta. Tasalaatuisuuden toteutuminen kuitenkin edellyttää, että idea lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta on ymmärretty oikein ja sitä toteutetaan tarkoituksenmukaisella tavalla.

Tavoitteena työssämme on ollut selvittää kasvattajien ajatuksia lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta ja pohtia, miten ne vastaavat asiakirjan tarkoitusta. Mielestämme suunnitelman todentumiselle on erityisen tärkeää kasvattajien näkemykset ja mielipiteet asiakirjasta: heidän vastuullaan on arjessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksenmukainen olemassaolo. Pyrkimyksemme ei ole ollut selvittää kasvattajien varsinaista teoretietoutta lapsen vasusta, vaan käytännön kokemuksia ja tuntemuksia, joita henkilöstössä sen suhteen ilmenee. Kasvattajan kuitenkin tulisi hallita asiakirjan käyttö työssään, sillä suunnitelmaan sisällytetään myös lapsen tuen tarpeen määrittely ja tuen järjestäminen. Suunnitelmassa kuvataan, miten lapsen yksilöllinen ohjaus ja varhaiskasvatus sovitetaan yhteen ja mitä muutoksia toiminnassa ja ympäristössä toteutetaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 32-35).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja käytännön toteutuksesta ei ole olemassa vielä paljon teoriaa, sillä asiakirja on melko uusi. STAKES on kuitenkin

julkaissut aiheesta kaksi teosta: Marja Kaskelan ja Eeva-Liisa Kronqvistin kirjoittaman Niin ainutlaatuinen – Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (2007), sekä Varhaiskasvatuksen perusteet (2005) – oppaan. Varhaiskasvatuksen perusteet on STAKES:lle annetun tehtävän mukaisesti laadittu ohjeistus varhaiskasvatuksen sisältöä ohjaavista valtakunnallisista perusteista. Asiakirjan pohjana on valtioneuvoston periaatepäätöksenä 28.2.2002 hyväksymät varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset, jotka sisältävät yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet. Teoria kasvatuskumppanuudesta (ks. esimerkiksi Marja Kaskela ja Marjatta Kekkonen: Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen) on ollut vahvana vaikuttajana Vasun laadinnassa. Kasvatuskumppanuutta tarkastelemme lähemmin sitä käsittelevässä osiossa.

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista, mikä tapahtuu lapsen eri elämänpiireissä kasvatuksellisenä vuorovaikutuksena. Lapsi on jatkuvassa aktiivisessa tai passiivisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten, asioiden ja ympäristön kanssa, minkä vuoksi lapsi tarvitsee aikuisen opastusta, ohjausta ja innostusta oikeanlaiseen vuorovaikutukseen ja näin tukemaan kasvua oikeaan suuntaan. Huoltajalla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja vastuu, mutta lisäksi kasvatusta tukemassa ovat yhteiskunnan tarjoamat, vanhempien valitsemat varhaiskasvatuspalvelut. Valtakunnallisten linjausten mukaan varhaiskasvatuspalveluita tuottavat kunnat, järjestöt, yksityiset palvelun tuottajat ja seurakunnat. Varhaiskasvatuspalveluista keskeisempiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 11, Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset 2002: 9.)

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimukseen (Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 60/1991)), perusoikeussäädöksiin (Suomen Perustuslaki (731/1999)), sekä muuhun kansalliseen lainsäädäntöön lapsen

oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta. Varhaiskasvatuksen keskeisempiin arvoihin nousee lapsen ihmisarvo. Perustuslaista ja asiakirjoista tulee esille varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002: 9, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:12). Varhaiskasvatusta ohjaavat myös kulttuuriin liittyvät eettiset periaatteet ja näkemykset. Suomalaisessa yhteiskunnan toiminnassa ja varhaiskasvatuksessa näkyvät kristilliset arvot, mutta se ei tarkoita että ne automaattisesti ohjaisivat tai olisivat aina osa varhaiskasvatuspalveluiden toimintaa tai ensisijaisia tavoitteita, vaan kristilliset arvot näkyvät arjessa.

3.1 Varhaiskasvatuksen toiminnan, sisällön ja tavoitteiden rakentuminen

Vallitsevana toimintaympäristönä varhaiskasvatuksessa toimii päivähoito eri muotoineen ja osa-alueineen. Päivähoidon varhaiskasvatuksessa on oleellista, että lapsen, varhaiskasvatushenkilöstön sekä huoltajien välillä tapahtuu vuorovaikutusta ja syntyy kasvatuksellinen kumppanuus. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002: 9.) Ei myöskään tule unohtaa sitä painoarvoa, mikä tulee huoltajien tekemälle yhteistyölle lapselle läheisten aikuisten kanssa. Heiltä saadaan arvokasta näkemystä, havaintoja sekä tietoa, mitä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksessa. Näiden tietojen hyödyntäminen nousee erityisesti esiin päivähoitossa tapahtuvassa kasvatuskumppanuudessa ja sen kehittämisessä, sillä useimmiten huoltajat ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita.

Päivähoidon keskeinen tehtävä onkin tukea lasten huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Näin korostuu varhaisen tukemisen näkökulma sekä sitä kautta ehkäisevän toiminnan merkitys. Ehkäisevää toimintaa on myös eri tahojen verkostotyö, jota tehdään varhaiskasvatuslinjausten mukaisesti koko lasta ja perhettä palvelevan verkoston kanssa ja tarvittaessa seudullisesti. Sen yhtenä keskeisistä tavoitteista on varhainen puuttuminen riskitilanteissa. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002: 12, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 10,12.)

Lapsen varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt rakentuvat matemaattisen, luonnontieteellisen, historiallis-yhteiskunnallisen, esteettisen ja uskonnollis-

katsomuksellisen orientaatiokokonaisuuksien varaan. Orientaation on tarkoitus antaa lapselle mahdollisuus pystyä perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan ympäröivän maailman monimuotoisia ilmiöitä. Varhaiskasvatuksen yksiköt painottavat vahvemmin toisia orientaatioita kuin toisia. Painotus riippuu yksikköjen omasta mielenkiinnosta ja henkilöstön osaamisesta. Lapsen hyvinvoinnin edistäminen kokonaisvaltaisesti on ensisijaisia tavoitteita varhaiskasvatuksessa. Hyvinvoivalla lapsella on mahdollisimman hyvät kasvun, oppimisen ja kehityksen edellytykset. Jotta hyvinvointi toteutuisi, sitä edistetään vaalimalla lapsen terveyttä ja toimintakykyä sekä pitämällä lapsen perustarpeista huolta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 15, 26)

Päivähoidon keskeisenä tavoitteena ovat aina hyvinvoivat lapset. Käsitteet toiminnan lähtökohdista ovat sen sijaan viime vuosina muuttuneet. Aiemmin on ajateltu lapsen olevan laadullisesti erilainen kuin aikuisen. Vain aikuisille kuuluivat sen ajatusmallin mukaisesti persoonallisuus ja kansalaisuus. Sittenkin myös lasten yhteiskunnalliseen asemaan on alettu kiinnittämään enemmän huomiota. YK:n Lasten oikeuksien sopimuksen ja kehittyneempien lapsuustutkimusten myötä käsitys lasten oikeuksista on noussut varhaiskasvatuksen keskeiseksi eettiseksi periaatteeksi. 2000-luvulla on alettu korostamaan yksilöllisessä kasvatuksessa lapsen ominaista tapaa toimia ja ajatella, kun aiemmin toiminnan lähtökohdaksi on asetettu lapsen tarpeet. Käsitteet lapsen ainutkertaisuudesta omana itsenään ovat muodostumassa varhaiskasvatuksen keskeisiksi arvoiksi. Samalla varhaiskasvattajille on asetettu vaatimus herkkyydestä lapsen suhteen: heidän on kyettävä tunnistamaan lapsen tunnetiloja ja hahmottamaan lapsen sisäistä maailmaa. Yhteiskunnalliset muutokset kasvatuksen lähtökohdissa näkyvät paitsi ohjausdokumenteissa ja valtakunnallisissa linjauksissa, myös päiväkotiympäristön ja yksikön toiminnan suunnittelussa ja toteutumisessa (Viittala 2006: 37, Strandell 2009b.).

3.2 Laadukas varhaiskasvatus

Laadukas varhaiskasvatus tarkoittaa, että huolimatta lasten elinolosuhteista seuraavista eroista kyetään tarjoamaan kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet kehittyä omien edellytystensä mukaisesti. Jotta varhaiskasvatus olisi laadukasta päiväkodeissa, tarvitaan ammattitaitoista varhaiskasvatushenkilökuntaa ja yhteistyötä muiden, lapsen

kasvua tukevien, moniosaajien kanssa. Varhaiskasvatushenkilöstön osaamista ylläpidetään koulutuksen ja työnohjauksen avulla, mitkä auttavat ammattitaidon parantamisessa sekä tukevat jaksamista yhä vaativammassa työtehtävissä. Painopisteinä koulutuksessa on lapsilähtöinen pedagogiikka, varhaiskasvatus ja erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatushenkilökunnalla on velvollisuus osallistua työnantajan tukemana tiettyyn määrään alaan liittyvään koulusta, mikä tukee yksikön ja yksilön kiinnostusta, aikaisempaa osaamista ja nykyistä työkuva. Oikeanlainen ja terve toimintakulttuuri tukee jatkuvaa oppimista ja vahvistaa ammatillisuutta yksiköissä. Kunnallisen valvonnan tehtävänä on huolehtia myös henkilöstön hyvinvoinnista. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002: 21-22, Karila 1997: 68-69.)

3.3 Lapsilähtöisyys

Käytännön toiminta päiväkodissa luokitellaan usein aikuisjohtoiseksi tai lapsilähtöiseksi. Aikuisjohtoisessa toiminnassa lapsi on usein passiivinen aikuisen tekemien suunnitelmien kohde. Osallistuminen toimintaan voi olla mekaanista, ilman vaikutusvaltaa tuleviin tapahtumiin. Lapsilähtöisessä kasvatuksessa lapsi nähdään aktiivisena toimijana, jolloin heidän osallistumisellaan voi olla konkreettista vaikutusta toimintaan. Lapsilähtöisessä toiminnassa korostetaan yksilöllisyyttä ja tasa-arvoa sekä lapsen asiantuntijuutta omaa arkeaan koskevissa asioissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tukeutuu myös ajattelulle lapsesta osallistuvana vaikuttajana ja yhteisön jäsenenä. Kasvattajien vastuulla on antaa lapselle tilaa toimia ja vaikuttaa, mutta vastaavasti tunnistaa tuen tarve ja tarjota hänelle välineitä niillä alueilla, missä hän tarvitsee tukea kasvulleen. Lasta arvostetaan sellaisena kuin hän on ja kasvattajalle ovat tärkeitä lapsen tarpeet ja toiveet (Karlsson 2001: 50-51, Lehtinen 2009: 104-105.).

Osana lapsilähtöisyyttä on tärkeää, että aikuinen omalla toiminnallaan tiedostaa, miten toteuttaa kasvatustyötä lapsen näkökulmasta lähtien. Lasta lähestytään omana itsenään, ottaen huomioon hänen henkilökohtaiset vahvuutensa ja kehittämisen alueensa. Lapsi myös peilaa itseään aikuisen toimintaa vasten. Lapsi toimii, kuten häneltä odotetaan. Hyvässä tarkoituksessa toimiva aikuinen voi tahattomasti myös vahvistaa lapsen

negatiivista identiteettiä huonosti käyttäytyvänä tai heikkolahjaisena yksilönä, joka ei selviydy hänelle asetetuista odotuksista (Hämäläinen 2006: 69-70). Siksi voimavara- ja lähtökohtaisuus ja oman toiminnan arviointi on erittäin tärkeä näkökulma kasvattajan työssä lapsen identiteetin rakentumisen kannalta. Lapsi huomioidaan näistä lähtökohdista käsin päivittäisessä arjessa: kasvattajat tuntevat tutun lapsen kasvatukseen liittyvät erityispiirteet ja hänen asioistaan keskustellaan vanhempien ja muun kasvatushenkilöstön kanssa. Siitä on kysymys myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja sen toteuttamisesta arjessa. Kasvattajat hahmottavat ympäristöä lapsen silmin: kokonaiskuva siitä syntyy lapsen, vanhempien ja kasvattajien yhteistyöllä. Siksi lapsen vasun tulisi olla muutakin kuin kerran vuodessa täytettävä lomake. Sen ei tarvitse olla lopputulos tai tuote, vaan jatkuva prosessi. Se voisi olla lapsikohtainen tarina, yksilöllinen työkalu kasvattajien arjessa tukemassa tavoitteellista ja lapsilähtöistä kasvatusta (Kronqvist 2007:9).

4. VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAT

Varhaiskasvatussuunnitelmien laatiminen on osa laajempaa varhaiskasvatustyön kehittämistä, joka Suomen lisäksi on parhaillaan käynnissä monessa länsimaassa. Yhtenä keskeisenä tavoitteena tässä on ollut varhaiskasvatuspalvelujen standardointi paitsi kansallisesti, myös muiden OECD-maiden välillä. Stakesin julkaisema Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005) on valtakunnallinen varhaiskasvatuksen ohjauksen asiakirja, jonka tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista Suomessa. Sen tavoitteena on tukea sisällöllistä kehittämistä sekä laadunhallintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tarkoitus on myös vahvistaa kasvattajien ammatillisuutta, huoltajien osallisuutta sekä lisätä moniammatillista yhteistyötä lapsen kasvatusta tukevien tahojen kesken. Varhaiskasvatuksen perusteet tulisi ymmärtää varhaiskasvatuksen puitteiksi, joista tulisi käydä keskustelua ja täsmentää keskeisiä teemoja yhteisesti sovituiksi käytännöiksi ja toimintaperiaatteiksi kunnissa ja yksiköissä. (Alasuutari – Karila 2009: 70-74, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:7-8).

4.1 Varhaiskasvatuksen perusteet

Varhaiskasvatuksen perusteet ohjaa valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisällöllistä kehittämistä. Suunnitelma lisää varhaiskasvatuksen tasa-arvoa kuntien välillä ja myös kunnan varhaiskasvatussyksikköjen välillä. Se laaditaan siten, että se edistää yhteistyötä varhaiskasvatuksen toimijoiden kesken. Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan kattavasti eri näkökulmista varhaiskasvatuksen osa-alueet sekä toiminnan seuranta ja arviointi. Se kattaa yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen eri palvelumuodot ominaispiirteineen ja vahvuuksineen lapsen kasvuympäristönä. Suunnitelmassa on otettu huomioon myös eri kulttuureihin kuuluvat lapset sekä erityistä tukea tarvitsevat ja pitkäaikaissairaavat lapset. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002: 20-21.)

Kunnallinen, yksikkökohtainen ja lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 812/2000 mukaan lapsikohtainen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle yhteistyössä lapsen, varhaiskasvatushenkilökunnan ja huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti päivähoitossa yhteistyössä huoltajien kanssa. (Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002: 21.)

4.2 Kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Kuntien varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet - ohjeistuksen pohjalta. Niissä eritellään, mitä valtakunnalliset linjaukset toteutuvat juuri kyseisen kunnan kohdalla. Suunnitelmaan kirjataan varhaiskasvatuksen järjestämisen keskeiset periaatteet, kehitettävät painopisteet ja kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. Kuntien erilaiset mahdollisuudet ja tilanteet antavat kunnille mahdollisuuden organisoida varhaiskasvatuspalvelut perheitä parhaiten palvelevalla tavalla. Kuntakohtaiset tarkennukset palveluiden järjestämisestä tulee ottaa huomioon kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. Kunnan tehtävä on myös arvioida

toteutuvatko varhaiskasvatuspalvelut varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelman arviointiin osallistuvat hallinnon henkilöstö, huoltajat, lapset ja eri yhteistyötasot. Kunnan ja yksikön varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma muodostavat kokonaisuuden ja niiden välillä on tarkoitettu olevan lapsen kehitystä johdonmukaisesti tukeva ja etenevä jatkumo. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 7-9, 11, 45.)

4.3 Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma

Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma on kunnan suunnitelmaa yksityiskohtaisempi: siinä tulevat esille yksikön hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden lähtökohdat sekä niiden toteutuminen arjen kasvatuskäytännöissä. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta soveltaen kunnallisen väsyn keskeisiä periaatteita yksikön toimintaan sopiviksi. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa nousevat myös esille alueen tai yksikön erityispiirteet ja painotukset. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelman tulisi olla yksikön varhaiskasvattajien työtä ohjaava asiakirja niin arjessa kuin toimintakauden suunnittelussa ja arvioinnissakin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005:9).

5 LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa varhaiskasvatus yksilöityy henkilökohtaisesti lapseen: Lapsen osaamiseen, tuen tarpeeseen ja persoonaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen esiopetuksen suunnitelma (leops) lapsikohtaisesti ohjaavat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toteuttamista. Ne laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen tuen tarpeen määrittely ja tuen järjestäminen määritellään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa on edeltänyt monessa kunnassa ja päiväkodissa niin kutsuttu Hoito- ja kasvatussopimus tai muun niminen, vastaavanlainen lapsikohtainen suunnitelma. Kuitenkaan niiden laatimiseen tai käyttöön ei ole ollut olemassa mitään yhtenäistäviä ohjeita, eikä

myöskään tarkalleen tiedetä, millaisia prosesseja ne eri kunnissa ovat olleet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoitus onkin yhtenäistää käytäntöä lapsille suunnatusta palvelusopimuksesta, jonka taustalla on laki Asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 9, 36, Välimäki 2007:6.)

Vaikka lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjaksi on laadittu valtakunnalliset ohjeistukset, niiden sisältö ei ole kovin seikkaperäistä. Tarkoitus onkin ollut tarjota puitteet, jonka rajoissa kunnat ja yksiköt rakentavat omakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat ja sitä kautta myös lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman. Koska kunnille on annettu valinnanvapaus suunnitella omanlaisensa varhaiskasvatussuunnitelmat, ovat useimmat kunnat päätyneet lomakemuotoiseen ratkaisuun. Tulkinnanvaraisuudesta johtuen voisi olla vaarana sisällön laajatkin eroavaisuudet kuntien kesken, mikä samalla heikentäisi lapsen vasun toteutumista yhtenäisemmän ja tasalaatuisemman kasvatuksen työkaluna. Kuitenkin lomakkeista tehdystä, Kirsti Karilan ja Maarit Alasuutarin toteuttamasta tutkimuksesta kävi ilmi, että kunnista riippumatta lomakkeissa painottuvat erityisesti kehityksen, perheen ja hoidon keskeiset kysymykset. Lomakkeiden tulkinnat lapsesta, lapsuudesta, päivähoiton tehtävistä sekä kasvatushenkilöstölle astetuista vaatimuksista ovat pitkälti keskenään yhdenmukaiset (Alasuutari – Karila 2009: 70-88).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ohjaavia periaatteita ovat lapsen yksilöllisyyden ja valmiuksien huomiointi ja havainnointi, kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa sekä pedagoginen toiminta, arviointi ja seuranta kasvattajayhteisön kesken. Yksilöllistä lapsen vasua laadittaessa otetaan huomioon lapsen, vanhemman ja kasvattajan näkökulmat, joista yhdessä rakentuu lapsen hyvinvointia ylläpitävä kokonaisuus. Kaikkia näkökulmia pidetään yhtä tärkeinä lapsen vasun kannalta. Lapsen näkökulma kertoo lapsen yksilöllisyydestä ja erityisyydestä, vanhempien näkökulma heidän toiveistaan ja odotuksistaan sekä kuvauksista lapsesta. Kasvattajan ääni vastaa siihen, mitä arjessa tehdään lapsen kasvun tukemiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman teossa otetaan huomioon perheiden erilaiset taustat ja odotukset ja pohditaan niiden perusteella, millaiset ratkaisut ovat toimivia juuri kyseisen perheen kohdalla. Omanlaisensa huomion vaativat maahanmuuttajataustaiset perheet, joita on 80 prosentissa suomalaisista kunnista (Kaskela – Kronqvist 2007: 11-13).

Vanhempien on hyvä tutustua päivähoitopaikkaan jo ennen siellä käymistä lapsen kanssa. Ensimmäisestä tapaamisesta lähtien kasvattajien kanssa ryhdytään rakentamaan kasvatuskumppanuutta, jolle lapsen vasu perustuu. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma aloitetaan aloituskeskustelulla, joka käydään joko perheen kotona tai päiväkodissa. Aloituskeskustelun on tarkoitus avata perheelle puheenvuoro: heillä on varhaisessa vaiheessa mahdollisuus kertoa sen avulla odotuksiaan ja toiveitaan sekä mahdollisia huoliaan lapsen päivähoidon toteutumisesta. Kun lapsi on aloittanut kunnolla päivähoitopaikassa ja kasvattajat ovat vanhempien avulla tutustuneet häneen paremmin, lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelmassa vältetään normatiivista arviointia eikä lapsen kehitykselle aseteta mittapuita muiden kuin lapsen itsensä perusteella (Kaskela – Kronqvist 2007: 12-14).

5.1 Kasvatuskumppanuus-ajattelu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman taustalla

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan, jotta lapsen yksilöllinen kasvatuksen, opetuksen ja huolenpidon kokonaisuus toteutuisi päivähoidossa. Edellytyksenä toteutumiselle on, että lapsen ääni tulee kuuluviin häntä koskevissa asioissa. Lapsi ei osaa vielä kertoa omaa parastaan tai tehdä arkensa kannalta hedelmällisiä päätöksiä yksin. Lapsen asioista eniten tietävät useimmiten omat vanhemmat, jotka tuntevat lapsensa paremmin kuin kukaan muu. Lasten lähellä on myös muita aikuisia, jotka omalla toiminnallaan voivat ratkaisevasti vaikuttaa lapsen hyvinvointiin: päivähoidossa tämä merkitsee kasvatushenkilöstöä. Laadukas kasvatustyö edellyttää osaamista ja tietoa lapsen yksilöllisistä valmiuksista ja tarpeista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kuullaan lapsen, vanhemman ja kasvattajan ääni. Niistä muodostetaan dokumentoitu kokonaisuus, jolla pyritään varmistamaan lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukemista. Onnistunut lapsen varhaiskasvatussuunnitelma edellyttää tuottavaa yhteistyötä vanhempien ja kasvatushenkilöstön välillä.

Kasvatushenkilöstö ja vanhemmat ovat orientoituneet samaan päämäärään: lapsen kasvatukseen ja kasvun tukemiseen. Henkilöstön ja vanhempien toimiva dialogi lisää mahdollisuuksia myös havaita varhain mahdolliset erityisen tuen tarpeet ja luoda toimintastrategia lapsen tukemiseksi. Hyvässä vanhempien ja henkilökunnan vuorovaikutuksessa vallitsee avoin ja rehellinen ilmapiiri. Vanhemmilla tulee olla

mahdollisuus vaikuttaa myös päivähoitoyksikön varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön. Vanhempien tulee voida myös arvioida yksikön toimintaa ja osallistua halutessaan sen sisältöön (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 32). Päivähoitoa onkin hyödyllistä tarkastella palveluna, jonka asiakkaita perheet ovat. Henkilöstön tehtävänä on tuottaa perheille laadukasta ja kysyntää vastaavaa päivähoitopalvelua, joka pyrkii vastaamaan asiakkaan tarpeisiin. Kaikkia toivomuksia ei voida täyttää, mutta osapuolille paras ratkaisu löytyy avoimella keskustelulla.

Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat ja kasvattajat sitoutuvat tietoisesti toimimaan yhdessä lapsen hyvinvointi tavoitteenaan. Yhteistyön keskiössä on lapsi, jonka kasvua pyritään tukemaan kattavasti yksilöllinen näkökulma huomioon ottaen. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista ja sitä ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. Menetelmä edellyttää osapuolten välistä luottamusta ja vastuun jakamista arjen kasvatuskysymyksissä. Kasvatuskumppanuutta ohjaavat myös kuulemisen, kunnioituksen ja dialogisuuden periaatteet. Kasvattajan on annettava vanhemmille tilaa puhua. Usein vanhemmat osallistuvat keskusteluun mielellään ja ovat luonnostaan aktiivisia vuorovaikutuksessa. Kasvattajalla vastuulla on toimia kannustavasti ja kasvatuskumppanuutta edistäen kuitenkin myös silloin, kun vanhemmat syystä tai toisesta eivät aktiivisesti ja oma-aloitteisesti ole läsnä keskustelussa. Kasvattajan elekielellä ja reaktioilla vanhempien puheeseen on suuri merkitys onnistuneessa vuorovaikutuksessa (Kaskela – Kekkonen 2006:5-8, Davis 2003: 64-65).

Kasvatuskumppanuus pohjautuu käsitykselle lapsen kokonaisvaltaisesta kasvuympäristöstä: lapsi rakentaa omaa todellisuuttaan hänen ympärillään olevasta arjesta. Päivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatusympäristö on erottamaton osa lapsen päivittäistä elämää. Lapsen kannalta merkittävien ihmisten toimiessa keskenään yhteistyössä syntyy lapsen kannalta mielekäs kokonaisuus. Dialogisuus vanhempien ja kasvattajien välillä tähtää siihen, että lapsen ääni tulee kuuluviin. Vanhemmat ovat lastensa asiantuntijoita ja kykenevät tuottamaan näkökulmia myös päiväkotiarkeen kodin kokemusten perusteella. Kasvattajat pystyvät silloin entistä paremmin rakentamaan lapsen kanssa yksilöllistä arkea päivähoidossa ja ottamaan huomioon erityiset tarpeet. (Kaskela – Kekkonen 2006:5.)

Kasvatuskeskustelut ovat keskeisessä asemassa kasvatuskumppanuuden toteutumisessa. Keskusteluja voi olla vuoden aikana yksi tai useampia ja niiden tarve määritellään

yksilöllisesti. Yleisin kasvatustieteellisen keskustelun aihe on lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa käytävä keskustelu. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhteistyössä vanhempien ja kasvattajien kanssa. Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tarkennettaessa luodaan yhteistä kuvaa ja käsitystä lapsesta. Keskustelun tarkoitus on sovittaa yhteen kasvattajien ja vanhempien tulkintoja ja muodostaa kasvun ja opetuksen kannalta mielekkäitä tavoitteita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 32, Kaskela – Kekkonen 2006:45-46.)

Vanhempien ja kasvattajien välisen suhteen kehittyminen vie aikaa. Luottamusta rakennetaan hiljalleen vahvemmaksi samalla, kun osapuolet tutustuvat toisiinsa paremmin. Alun vaivautuneisuus on tavallista ja vanhempia saattaa vaivata kasvattajan rooli tilanteessa asiantuntijana. Hyvään vuorovaikutukseen pyrittäessä hermostuneisuudesta ja varautuneisuudesta tulee päästä yli mahdollisimman nopeasti, jotta todellinen kommunikointi voi alkaa. Voidakseen tehdä yhteistyötä, molempien osapuolten tulee voida tuntea olonsa mukavaksi. Vanhemmille on tärkeää muodostua ymmärrys siitä, että heitä kunnioitetaan ja heidät otetaan vakavasti. Siksi kasvattajan roolissa puhumista tärkeämpää onkin vanhempien aito kuuleminen ja heidän kohtaamisensa tasavertaisina vuorovaikutuksen osapuolina (Davis 2003: 47-48).

5.2 Lapsen, vanhemman ja kasvattajan ääni

Kasvatuskumppanuuden toteutuminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa edellyttää, että sitä laadittaessa on kuultu paitsi kasvattajan, myös vanhemman ja lapsen ääni. Kaikkien osapuolten huomioonottamisen ja kuulemisen kautta syntyy kokonaisuus, jonka keskiössä on lapsen hyvinvointi. Kasvattajien ja huoltajien käsitykset lapsen parhaasta ohjautuvat ammatillisesta osaamisesta ja pyrkimyksestä lapsen parhaaksi toimimiseen. Aikuiset tietävät, mikä on lapselle hyväksi, mutta lapsilähtöistä varhaiskasvatustyö on vasta kun kasvatettava toimii myös itse subjektina. Siksi ensiarvoisen tärkeää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa on kuulla aikuisten lisäksi myös lapsen ääni. Lapsi ei välttämättä kerro toiveistaan samoin kuin aikuinen ja siksi aikuisten avoimuus ja herkkyys lapsen tarpeille ovat avainasemassa lapsen viestin tulkitsemisessa.

5.2.1. Lapsen ääni

Madsenin (1993) mukaan sosiaalipedagogiseen ilmaisulliseen pätevyyteen kuuluu työntekijän herkkyys yksilöllisyyteen ja kyky asettua toisen ihmisen asemaan ilmaisun muodosta riippumatta. Varhaiskasvatustyössä tämä merkitsee kasvattajan ymmärrystä lapsen maailmasta. Lapsen tapa ajatella saattaa olla erilainen kuin aikuisen, mutta se ei ole silti vähemmän arvokas tai oikea. Paitsi, että lapsen omia mielipiteitä ja lausahduksia voidaan kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, myös lapsen dokumentoitu käytös ja leikit kertovat lapsesta paljon ja ne voidaan liittää osaksi lapsen vasua. Lapsen omat muistot ja kokemukset ovat osa lapsen yksilöllisyyttä ja huomioimalla lapsen tärkeät kokemukset osana hänen elämäkokemustaan saadaan rakennettua lasta kunnioittava varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen aiemmat kokemukset vaikuttavat hänen maailmankuvaansa ja siksi kasvatushenkilöstön ymmärrys lapsen taustoista on merkittävää yksilöllisen ja lapsilähtöisen kasvatuksen kannalta. Lapsen osallistaminen ympäristön ja toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen vahvistaa lapsen käsitystä itsestään arvokkaana yhteisön jäsenenä. Vanhempien ja kasvatushenkilöstön havainnot ja tallenteet lapsen ystävyysuhteista, leikeistä, tarinoista ja kokemuksista kerätään yhteen lapsen vasukeskustelun pohjaksi. Lapsi voi olla myös mukana keskustelussa, jossa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan. Lapsen vasussa tulee huomioida myös kulttuuriset, kielelliset ja uskonnolliset kontekstit ja reflektoida lapsen ääntä niiden valossa. (Kaskela – Kronqvist 2007: 15-21.)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ollessa aidosti yksilöllinen ja lapsilähtöinen, siinä tulee selkeästi esiin lapsen ääni. Lapsen äänen kuuluminen ei merkitse sitä, että lapsen tulisi oltava välttämättä paikalla, kun kasvat keskustelua käydään. Sen sijaan lapsen omien käsitysten, muistojen, tuotosten ja kaveruusuhdeiden tulisi olla näkyviä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Usein päivähoitossa on ollut tapana kerätä eri tavoin lapsen tuotoksia talteen myöhempiä tarkastelua varten. Lasten tuotoksia voidaan esitellä lapsen vasukeskustelussa, jolloin lapsen ääni tulee kuuluviin hänen omalla tavallaan. Monessa päiväkodissa on tehty lasten kanssa niin kutsutut Kasvun kansiot, jonne kerätään lapsen kannalta merkittäviä asioita. Ne sisältävät usein valokuvia lapsesta, perheestä tai päiväkodin tapahtumista, joissa lapsi on ollut osallisena. Myös lapsen tekemiä piirustuksia ja tehtäviä sekä tarinoita, runoja ja lausahduksia tallennetaan usein

Kasvun kansioon. Tavoitteena on, että Kasvun kansio kulkee lapsen mukana läpi päivähoiton ja kertoo yksilöllisesti tarkastelijalleen lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä lapselle merkittävistä asioista (Järvinen – Laine – Hellman-Suominen 2009: 156).

Kasvun kansio on hyödyllinen paitsi lapsen äänen esille tuojana, myös pedagoginen työkalu arjessa. Lapsi voi itse tarkastella kasvuaan ja kehitystään omista töistään ja muistella taaksepäin omaa aikaansa päiväkodissa. Joissakin yksiköissä Kasvun kansio on yhdistetty suoraan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jolloin ne täydentävät toisiaan. Kasvun kansion avulla vanhemmat näkevät konkreettisesti, mitä lapsen päiväkotiarjessa tapahtuu. Sanallisen ilmaisun ollessa vielä kehittyvässä vaiheessa, Kasvun kansio on lapselle oiva vuorovaikutuksen väline ja tapa kertoa muille itsestään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa Kasvun kansion käyttö vahvistaa lapsen vasun prosessinomaista luonnetta ja näkymistä arjessa. Lomakkeen rinnalla olemassa oleva yksilöllinen tarina tuo lapsen äänen kuuluviin. Aineiston kerääjänä tärkein henkilö on lapsi itse. Kansioden varsinainen toteutus riippuu kuitenkin pitkälti aikuisten resursseista ja siksi monessa päiväkodissa onkin luovuttu aikaa vievästä menetelmästä (Järvinen ym 2009: 156-157, Kronqvist 2007: 9.).

5.2.2. Vanhemman ääni

Vanhemman ääni tulee kuulluksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa vanhemman käsityksinä ja kertomuksina lapsesta, omista kokemuksista vanhempana ja toiveista, tavoitteista ja huolista, joita hän tuo esille. Kasvattajan tulee antaa vanhemman kertoa kattavasti lapsestaan: millainen hän on vanhempien silmin, mistä hän pitää, mikä saa hänet suuttumaan ja niin edelleen. Vanhempien kertomuksia lapsesta voidaan kirjata ylös ja vastavuoroisesti kasvattajien kokemuksia lapsesta tulisi esittää vanhemmille. Vanhempien toiveita ja odotuksia lapsen päivähoitosta tulisi kuulla ja tiedustella. Tuonti- ja hakutilanteet ovat hyviä hetkiä kohdata vanhempi, niiden tulisi tarjota vanhemmille mahdollisuuksia lähestyä kasvattajaa kiireettömästi ja keskustella lapsesta. Vanhempi yleensä tuntee lapsensa paremmin kuin kukaan muu ja hänen toiveensa lapsen kasvatuksesta ja hoidosta ohjaavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. (Kaskela – Kronqvist 2007:22-27.)

Vanhemmilla ei useimmiten ole ammatillista asiantuntijuutta varhaiskasvatuksesta. Sen sijaan heillä on asiantuntijuus omasta lapsestaan. Heillä on lapsestaan tietoja ja taitoja, jotka ovat keskeinen osa kasvatusta myös lapsen ollessa päivähoidossa. Yksilölliset kuvaukset lapsen mieltymyksistä, temperamentista sekä kertomuksista kodin arjesta ovat arvokkaita apuja kasvatushenkilöstölle heidän pyrkimyksissään toteuttaa yksilöllistä kasvatusta päiväkodissa. Vanhemmat huomaavat myös ensimmäisinä mahdolliset muutokset lapsessaan ja tunnistavat herkästi, jos jokin on pielessä. Kasvatuskumppanuuden toteutuessa vanhemmat tunnustetaan lapsensa asiantuntijoiksi ja heitä sekä heidän päätöksiään kunnioitetaan. Vanhempien ääni otetaan huomioon kasvattajien taholta myös ehdottomalla rehellisyydellä: toiminnan on oltava kaikilta osin avointa ja mahdollisista ongelmista on uskallettava puhua suoraan ja kaunistelematta (Davis 2003: 43-44).

5.2.3. Kasvattajan ääni

Oman ammatillisuuden pohtiminen on osa kasvattajana toimimista. Kasvattajalla tulee olla näkemys siitä, miten hänen toimintansa vaikuttaa ympäristöön ja millaisia arvoja löytyy hänen harjoittamansa kasvatuksen taustalta. Kasvattaja joutuu toimimaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja vastaanottamaan tunnetiloja muilta ihmisiltä. Omien tarpeiden tunnistaminen on edellytys sille, että voi työskennellä muiden tukien. Herkkyys kuulla vanhempien ja lasten tarpeita luo ymmärrystä perheiden kanssa tehtävästä yhteistyöstä. Kasvattajan käsitykset lapsesta syntyvät vanhemmilta saaduista lasta koskevista tiedoista ja lapsen havainnoinnista päivähoidossa. Kasvattaja edustaa myös ammatillista tahoa, jonka velvollisuus on huolehtia siitä, että lapselle laaditaan tarkoituksenmukainen varhaiskasvatussuunnitelma. Kasvattaja huolehtii, että vanhempien ja lapsen kanssa sovitut kasvatukselliset linjaukset siirtyvät päiväkodin arkeen myös muun kasvatusyhteisön pedagogiseen toimintaan. Kasvattaja informoi vanhempia lapsen vasaan liittyvissä asioissa. Kasvattaja hakee vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa yhteisiä näkemyksiä lapsesta ja hänen parhaakseen toimimisesta sekä suunnittelee vanhempia varten keskusteluteemoja esimerkiksi lapsen tuen tarpeista, tavoitteista, toimintatavoista ja ystävyys-suhteista. Kasvattaja on vastuussa myös siitä, että lapsen vasa tarkennetaan ja arvioidaan uudelleen tietyin väliajoin. (Kaskela – Kronqvist 2007:28-33.)

Paitsi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, kasvattajalla on ratkaiseva merkitys myös lapsen mielekkään arjen toteutumisessa. Kasvattajan ratkaisut vaikuttavat siihen, millaisena lapsen varhaiskasvatussuunnitelma näyttäytyy arjessa ja miten lapsen kasvuympäristössä on otettu huomioon yksilöllinen näkökulma. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa lapselle puitteet toteuttaa ja ilmaista itseään sekä kasvaa rauhassa. Se ei merkitse sitä, että jokaisen päivän hetken on oltava tarkasti suunniteltu ennalta. Usein tärkeintä on varsinaisen aktiivisen ohjauksen sijaan se, että kasvattaja on läsnä ihmisenä: turvallisena aikuisena, jonka puoleen voi kääntyä tarvittaessa ja joka näkee tilanteet, joihin tulee puuttua. Herkkyys lapsen maailman hahmottamiseen ja arjen joustavuuteen vaativat kasvattajalta sitoutumista ja jakamatonta huomiota (Strandell 1995: 183-185).

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

6.1 Tutkimus prosessina

Aloitimme opinnäytetyöprosessimme keväällä 2009 selvittämällä opinnäytetyöhön liittyvät luvat. Keräsimme teoriatietoa kevään ja alkusyksyn ajan ja sovimme loppusyksystä haastatteluista neljän kasvattajan kanssa. Suunnittelimme huolellisesti teorian pohjalta haastatteluteemat ja tarkentavat kysymykset. Pyrimme muodostamaan kysymykset sellaisiksi, joilla ajattelimme saavamme mahdollisimman kattavat vastaukset tutkimusongelmaan. Punnitsimme kysymykset tarkoin ohjaavien opettajien kanssa ennen haastattelujen tekoa ja muokkasimme niitä vielä juuri ennen ensimmäistä haastattelua. Kun kysymykset ovat valmiita, aloitimme haastattelujen teon. Kaksi haastattelua teimme yhdessä ja kumpikin teki myös yksin yhden haastattelun. Haastattelutilanteet olivat keskustelunomaisia ja rauhallisia. Kasvattajat kertoivat kokemuksistaan pääosin monisanaisesti ja oma-aloitteisesti. Jouduimme silti käyttämään teemojen lisäksi myös tarkentavia kysymyksiä, jotta saimme kaiken tarvitsemamme aineiston.

Aloitimme aineiston tulkittamisen haastattelujen litteroinneilla. Kun ne oli tehty, pyrimme karkeasti luokittelemaan haastatteluista keskeisimmät esille tulleet seikat.

Vertasimme haastatteluita toisiinsa ja samalla vielä tarkensimme tutkimustehtävää. Selvitimme, oliko vastauksissa yhdenmukaisuutta ja toistuiko jokin asia vastauksissa. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla. Vastauksista nousseita teemoja vertasimme lapsen varhaiskasvatussuunnitelman keskeisiin periaatteisiin ja toteutusohjeisiin. Arvioimme sitä, miten taustateoria vastaa keräämäämme aineistoa, miltä osin se eroaa siitä ja mitkä osat ovat sen kanssa yhteneviä. Niiden pohjalta teimme johtopäätökset ja pohdinnan tutkimuksestamme (vrt. Metsämuuronen 2008:50). Kun kaikki tutkimuksen kannalta olennainen tieto oli saatu kirjattua työhön, viimeistelimme työtä oikeinkirjoituksen ja rakenteen osalta. Olimme eri vaiheissa prosessia yhteydessä ohjaaviin opettajiin, joilta saimme tukea ja ohjeita työmme toteuttamista koskeviin kysymyksiin. Opinnäytetyön aikana osallistuimme myös prosessiin olennaisena osana kuuluviin suunnittelu- ja työskentelyseminaareihin, jotka osaltaan tukivat opinnäytetyön valmistumista.

6.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Koska kyseessä on ihmisten omaa kokemusta koskeva tutkimus, olemme tehneet kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen. Tarkoituksenamme on ollut kuvata ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä sekä tehdä siitä tulkintoja. Laadullisella tutkimuksella pyritäänkin ilmiön syvempään ymmärtämiseen eikä sen tutkimiseen tiukan viitekehyksen rajoissa, kuten kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa. Laadullinen tutkimus käsittelee yksittäisiä tapauksia ja niissä esiintyviä erityispiirteitä. Koska haastateltavia tai tutkittavia on määrällisesti vähemmän kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa, on mahdollista tutustua aineistoon tarkemmin ja perusteellisemmin. Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita merkityksistä sekä ihmisten kokemuksista ja ajatuksista. Tutkittavaan kohteeseen ollaan yhteydessä: tutkija ja tutkittava ovat keskenään elävässä vuorovaikutuksessa. Tutkimuksen tiedonkeruun toteutimme haastattelemalla kasvatushenkilöstöä. Käytimme puolistrukturoidun haastattelun mallia, jossa teema ja tarkentavat kysymykset ovat ennalta määritellyjä, mutta jossa asioiden esittämisjärjestyksellä ja kysymysmuodoilla ei ole suurta merkitystä (Kananen 2008: 24-25, Metsämuuronen 2008:41).

Koska tutkimme aihetta, josta ei tiettävästi ole aikaisempia tutkimuksia ja teorian tieto käytännön kokemuksista on vähäistä, tärkeänä asiana on uuden tiedon tuottaminen niin, että se on luotettavaa ja selkeästi tulkittavaa. Selkeän perusteorian tuottaminen tämän hetken tilanteesta luo pohjaa uusille tutkimuksille ja kehittämishankkeille. Käytännössä tämä tarkoittaa, että niin yhteiskunnalliselle kuin yksilötasolle tuotetaan uutta tietoa, jota voidaan käyttää käytännön toteutuksessa ja jatkokehittelyssä. Kuitenkin kun kyse on kasvattajien kokemusten tutkimisesta, emme voi olla vakuuttuneita siitä, että heidän kertomansa kokemukset ovat täydellinen kuvaus todellisuudesta. Kysymys on ennemminkin ympäristöstä heidän kokemanaan ja se on värittänyt heidän omilla merkityssisällöillään. Kahden ihmisen kohtaamisessa on otettava huomioon, että asioilla on heidän mielikuvissaan omia konteksteja eivätkä ne välttämättä ole keskenään yhteneväisiä. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritäkään täydellisen totuuden löytämiseen, vaan tulkinnassa kyse on ennemminkin merkityssisältöjen avaamisesta. Tulkinnan avulla luodaan tutkimuksessa malleja, kehittämiskohteita, toimintaperiaatteita ja kuvauksia tutkittavasta asiasta (Vilka 2005: 97-98).

6.3 Tutkimusongelma ja teemat

Tutkimusongelmana oli selvittää miten lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa käytetään päiväkodeissa ja vastaako käyttö sille asetettuja tavoitteita ja periaatteita. Pyrimme muodostamaan selkeän kuvan kasvattajien omista käsityksistä ja kokemuksista liittyen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentamiseen arjessa. Tutkimuksen taustaoletuksena oli, että henkilöstö on käsitellyt työssään lapsen vasua ja tietää mistä on kysymys, koska tiedämme asiakirjan olevan käytössä heidän päiväkodeissaan. Lähestyimme lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentumisen tutkimista neljän pääteeman avulla. Teemoja olivat käyttö, hyödyt, haasteet ja kehittäminen. Lisäksi määrittelimme tarkentavia kysymyksiä siltä varalta, että kaikki tarkastelumme kohteena olevat asiat eivät muuten tulisi esille (ks. Liite 1.).

Haastatellessamme kasvattajia lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytöstä olimme kiinnostuneita paitsi lapsen vasujen, myös päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmien näkymisestä arjessa. Halusimme yksityiskohtaisia ja konkreettisia esimerkkejä siitä, miten varhaiskasvatussuunnitelmat näyttäytyvät kasvattajien kokemina. Kysyimme

myös, miten kasvatuskumppanuus ilmenee lasten vasuissa ja millainen prosessi niiden tekeminen on. Lisäksi kysyimme, millaista palautetta vanhemmilta on saatu. Hyötyteemaa varten pyysimme kasvattajia kertomaan, oliko jokin osa lapsen vasua heidän mielestään erityisen hyödyllinen ja jos oli, niin minkä takia. Vastaavasti kasvattajat saivat kuvailla lapsen varhaiskasvatussuunnitelman haasteita ja pohtia, onko jokin osa siitä jollakin tavalla ongelmallinen tai työläs. Lopuksi pyysimme kasvattajia miettimään, miten lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tulisi kehittää, jotta edistettäisiin sen tarkoituksenmukaista käyttöä arjessa.

Varsinaisten teemojen lisäksi kysyimme kasvattajilta kolme erillistä kysymystä, jotka olivat mielestämme erityisen oleellisia tutkimuksemme kannalta. Kysymykset olivat: 1) Miten sinusta vanhemman ääni näkyy lapsen vasussa?, 2) Miten sinusta lapsen ääni näkyy vasussa? sekä 3) Onko Stakesin Niin ainutlaatuinen – ohjeistus sinulle tuttu? Olimme kiinnostuneita edellä mainituista asioista, koska sekä lapsen että vanhemman äänen tuleminen esiin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on keräämämme taustateorian perusteella ehdoton edellytys lapsen vasun todentumiselle. Niin ainutlaatuinen – ohjeistus taas on Marja Kaskelan ja Eeva- Liisa Kronqvistin kirjoittama Stakesin julkaisu, joka esittelee näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Julkaisu on tarkoitettu avuksi henkilöstölle lapsen vasuun liittyvän työn tueksi ja antamaan ideoita ja välineitä asiakirjan laatimiseen (Kaskela-Kronqvist 2007: 2).

6.4 Tutkimuksen analysointi

Haastatteluaineisto litteroitiin kuukauden sisällä haastattelujen teosta. Ennen analyysin aloittamista luimme molemmat haastatteluaineiston useaan otteeseen, jotta meille muodostuisi käsitys saaduista vastauksista ja analysoinnin aloitus olisi helpompaa. Tutkittava ilmiö määräytyi opinnäytetyömme tarkoituksen ja teorian mukaan. Koska suoritimme aineistonkeruun teemahaastattelujen avulla, oli meistä luonnollisinta valita myös analyysimenetelmäksi teemoittelu. Ennen vastausten varsinaista analysointia, koodasimme litteroidun aineiston helpommin jaoteltaviksi kokonaisuuksiksi. Järjestelimme tekstin osia helpommin hahmotettaviksi osioiksi vastausten sisällön perusteella. Koodeja merkityksämme käytimme apuna värejä. Samalla pohdimme, mikä

osa aineistosta on työmme kannalta merkittävää ja jätimme pois ne haastattelujen osat, jotka eivät liittyneet asiaan. Saatuamme luokiteltua olennaiset tiedot eri segmentteihin, aloitimme varsinaisen analysoinnin jakamalla pelkistetyn aineiston teemoihin. Joskus teemahaastattelujen aineistoa purkaessa saattaa esiin nousta uusia teemoja, jotka eivät olleet läsnä haastattelujen tekovaiheessa. Meillä teemat pysyivät samoina kuin haastatteluvaiheessakin, vaikka vastausten välillä olikin huomattavasti sisällöllisiä eroja. Kyse oli kuitenkin ennemminkin näkemys- tai mielipide-eroista saman asian kohdalla ja näin ollen teemat pysyivät ennallaan (Kananen 2008: 88-91).

6.5 Eettisyys

Osana tutkimuksen eettisyyttä pyrimme olemaan haastateltaville mahdollisimman avoimia ja vastaamaan kaikkiin kysymyksiin, joita heillä oli haastatteluihin liittyen. Osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja kerroimme selkeästi mitä tutkimme ja miksi. Kerroimme myös siitä, että nauhoitamme haastattelut ja litteroimme ne myöhemmin. Selvensimme heille, miten aiomme huolehtia heidän anonymiteetistään tutkimuksen aikana. Olemme noudattaneet tutkimuksessamme niin kutsuttua hyvää tieteellistä käytäntöä, joka tarkoittaa, että olemme käyttäneet sellaisia tiedonkeruu- ja tutkimusmenetelmiä, jotka ovat yleisesti hyväksyttäviä keinoja tiedeyhteisöissä. Hyvä tutkimuseettisyys tarkoittaa myös perehtymistä huolellisesti tutkimuksen taustalla olevaan teoriaan. Tarkkuus, asianmukaisuus ja rehellisyys ovat olleet avainasemassa työn edetessä. Tutkimuksen tarkoitus ei myöskään ole ollut asettaa haastateltavia huonoon valoon ja heidän esittämistään epäsuotuisassa kontekstissa on vältetty (Vilkkä 2005: 29-33).

Meille oli haastatteluja tehdessä tärkeää, että tilanne haastatteluhetkellä on rento ja tapahtumat etenevät omalla painollaan. Mielestämme oli kuitenkin vaarana, että kun on kyse haastateltavien käsityksistä lapsen vasun suhteen, heistä olisi saattanut tuntua kiusalliselta, jos he eivät olisi tienneet jostakin asiasta, mistä heiltä kysimme. Tarkoituksemme ei ollut nolata haastateltavia tai pyrkiä osoittamaan, etteivät he hallitse aluetta ja halusimme, että heillekään ei missään nimessä muodostu sitä käsitystä. Tähdensimme erityisesti haastattelujen aluksi ja myös niiden aikana, että olemme nimenomaan kiinnostuneita heidän henkilökohtaisista kokemuksistaan ja

tuntemuksistaan, emme faktatiedon keräämisestä ja osaamisen arvioimisesta. On erityisen tärkeää, että haastateltava ymmärtää, mistä tutkimuksessa on kysymys ja mihin hänen antamiaan vastauksia käytetään. (Tuomi – Sarajärvi 2002: 128).

6.6 Luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen voidaan sanoa olevan luotettava, kun tutkimuksen kohde ja tulkittu aineisto ovat keskenään yhteensopivia eikä johtopäätösten muodostamiseen ole vaikuttaneet satunnaiset tai epäolennaiset seikat. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen toteuttaminen ja luotettavuus ovat voimakkaasti yhteydessä toisiinsa. Työtä tehdessään tutkija vaikuttaa valinnoillaan työn luotettavuuteen, joten viime kädessä tutkijan oma rehellisyys on ainoa pätevä luotettavuuden mittari tutkimuksessa. Tutkijan täytyykin arvioida työnsä luotettavuutta jokaisen tekemänsä valinnan kohdalla. Tutkijan tulee reflektoida työnsä luotettavuutta suhteessa teoriaan ja tuoda selkeästi ilmi, miksi ja miten mitään on tehty. Hänen tulee myös arvioida tekemiensä ratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta tavoitteiden kannalta (Vilka 2005:158-159).

Tutkimuksemme luotettavuudessa arvioitavia seikkoja ovat ensisijaisesti oma vaikutuksemme haastattelujen kulkuun, haastattelijoiden vastausten mahdollinen kaunistelu, oikeiden analyysimenetelmien käyttö ja omat tulkintamme vastauksista. Pyrimme tutkimuksessamme objektiivisuuteen valitsemalla huolellisesti tutkimuksen kannalta järkevimmät keinot sen toteuttamiseksi sekä pohtimalla tarkoin kysymiemme asioiden sisältöä ja sanamuotoja. Täydellistä objektiivisuutta ei laadullisessa tutkimuksessa voida kuitenkaan koskaan saavuttaa. Tutkimuksen tuloksiin vaikuttavat aina inhimilliset tekijät: tutkija valitsee itse tutkimuksen näkökulman, tutkittavan kohteen ja tutkimusmenetelmät. Tarvittava objektiivisyys syntyy, kun tiedostetaan se, että tutkija on subjektiivinen. Kieli on aina tulkinnanvaraista ja ihmiset ymmärtävät asioita eri tavalla. Tutkimusprosessin jokaiseen vaiheeseen sisältyykin virhemahdollisuus. Virhemahdollisuuksien tiedostaminen pienentää riskiä, että ne vaikuttavat heikentävästi työn laatuun. (Kananen 2008:121-122). Olemmekin pyrkinneet tutkimuksen eri vaiheissa reflektoidaan omaan toimintaamme ja arvioimaan sen vaikutuksia tuloksiin.

Vaikka haastatteluissa kiinnitimme erityisesti huomiota siihen, että emme millään tavalla johdattele haastateltavia tai pyri vaikuttamaan vastauksiin, oli keskustelunomaisissa haastatteluissa silti väistämättä läsnä meidän ja haastateltavan välinen vuorovaikutus. Tämä saattaa osaltaan johtaa siihen, että haastateltavat alitajuisesti pyrkivät vastaamaan siten kuin olettivat meidän haluavan kuulla. Siitä huolimatta, että korostimme, että haastattelussa ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, osa haastateltavista vaikutti joiltakin osin kaunistelemaan vastauksia tai korostavan erityisen paljon hyviä puolia, mikä on haastattelutilanteissa ilmeisen yleistä. Tutkijalla onkin aina jonkinlainen vaikutus tutkittavaan, ellei kyse ole piilohavainnoinnista. Tutkimuksessa reaktiivisuutta voi pyrkiä pienentämään, tässäkin oleellista on vaikuttamisen tiedostaminen (vrt. Kananen 2008:122).

Olemme pyrkineet kuvaamaan tarkoin tutkimusprosessin etenemistä ja perustelevaan valintojamme eri menetelmien käytössä. Sillä olemme pyrkineet tutkimustulosten reliaaabeliuteen, joka tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta. Reliaabelius edellyttää, että tuloksia edeltäneet vaiheet on kuvattu riittävän tarkasti, jotta tutkimuksen toistaminen edes teoriassa olisi mahdollista. Jos tutkimus on toistettavissa uudelleen samanlaisena, se tarkoittaa, että tutkimuksessa ei esiinny sattumanvaraisia tuloksia. Validius eli pätevyys tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että tutkimusmenetelmällä on mitattu juuri sitä, mitä on ollut tarkoituskin mitata. Joskus tutkija kysyy haastateltavalta epäolennaisia asioita tai haastateltava ymmärtää esimerkiksi käsitteet eri tavalla kuin kysyjä. Tutkimuksessamme pätevyyttä on pyritty vahvistamaan paitsi täsmentämällä omaa yhteistä ymmärrystämme käsitteistä, myös muodostamalla mahdollisimman yksiselitteisiä kysymyksiä haastateltaville. Haastatteluteemoja on pohdittu tarkoin ja niitä vahvistamaan teimme myös tarkentavia kysymyksiä, jotta saisimme varmasti kysytyä juuri tutkimuksemme kannalta olennaisia asioita. (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2000: 213-214, Kananen 2008: 123.)

Pyrimme vastausten luotettavuuteen haastatteluissa siten, että vaikka kerroimme, mitä tutkimus koskee ja millaisia asioita selvitämme, emme kertoneet varsinaisia kysymyksiä etukäteen haastatteluja sopiessamme. Halusimme tällä välttää sitä, että heidän olisi ollut mahdollista valmistautua kysymyksiin esimerkiksi opettelemalla lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyviä asioita kirjallisuudesta. Muodostimme tarkentavat kysymykset niin, etteivät ne olleet johdattelevia, mutta ettei useimpiin niistä

voinut vastata vain ”kyllä” tai ”ei”. Pohdimme myös ennen haastatteluja, miten vapaasti haastateltavan annettiin kertoa teemasta ja missä vaiheessa käytettiin tarkentavia kysymyksiä jos haastateltava ei tuntunut pysyvän asiassa. (vrt. Mäkinen 2006:93-96)

7 TULOKSET

Haastattelimme loppusyksystä 2009 Helsingin päiväkodeista neljää työntekijää. Kaikki työntekijät ovat työskennelleet pitkään päiväkodeissa. Kolme haastateltavista työskentelee lastentarhanopettajina ja yksi lastenhoitajana. Haastateltavien työskentelyryhmät kattoivat kaikki päiväkodeissa olevat ryhmät 1-3-vuotiaista esikoululaisiin. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma oli kaikille jollain tavalla tuttu, koska sitä oli päivitetty viimeisen vuoden aikana. Kolme haastateltavista oli tehnyt lapsen vasuja ja yksi haastateltava lapsen esiopetuksen suunnitelmia eli leopseja. Tässä työssä rinnastamme leopsit lasten vasuihin, sillä ne ovat sisällöltään hyvin samansuuntaisia ja ovat osa lapsen varhaiskasvatuksen kokonaisuutta. Leopseissa korostuu lapsen valmistaminen koulun aloitukseen, mutta vasun tavoin sinne on kirjattu lapsikohtaisia tavoitteita ja erityishuomioita. Leops toteutetaan kasvatuskumppanuuden mukaisesti yhteistyössä vanhempien ja lapsen kanssa. Lapsi on usein fyysisesti läsnä leopsin teossa. Kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelman, myös leopsin tavoitteisiin palataan ja niitä päivitetään säännöllisesti. Käsitellessämme myöhemmin tutkimustuloksissa yhteenvedoja lapsen vasusta, sisältyy niihin myös yhtenä osana haastatellun kasvattajan vastaukset leopsista, vaikka sitä ei mainita erikseen kohta kohdalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat ja esiopetuksen suunnitelmat laaditaan helsinkiläisissä päiväkodeissa kaupungin yhteisille lomakepohjille. Kirjaamiset tehdään Effica –tietokannalle. Lomake lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta on liitetty työhön (ks. Liite 2.).

7.1 Kokemuksia varhaiskasvatussuunnitelmien käytöstä

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman sisältö oli haastateltaviemme tiedossa. Tieto siitä, mitä tarkalleen ottaen heidän päiväkotinsa oma varhaiskasvatussuunnitelma sisälsi ja miten haastateltavat nostivat sieltä tärkeimpinä esille, vaihteli haastateltavien välillä. Osa haasteltavista nosti esille, että heidän päiväkotinsa panostaa kasvatuksessaan tiettyihin asioihin kuten kasvatuskumppanuuteen, lapsilähtöiseen toimintaan, leikkiin ja vuorovaikutukseen. Kuitenkaan haastateltavien päiväkodeissa ei ollut varsinaisia teemoja. Painotusalueet olivat tuotu heistä hyvin esiin päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille, että nämä painotusalueet ovat olleet olemassa jo ennen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja ne ovat korkeintaan korostuneet päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman mukana. Haastateltavat kertoivat, että heidän mielestään painotusalueet näkyvät myös arjessa.

Haastateltavat kokivat päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman hyödylliseksi konkreettisissa asioissa. Eräs haastateltava koki sen hyödylliseksi, koska sinne on kirjattu yhteiset päivämäärät koskien talon yhteisiä tapahtumia sekä syystä, että aikuisten palavereita järjestetään. Koska ne on kirjattu, niistä pidetään myös paremmin kiinni. Toisen haastateltavan mielestä päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma oli hyödyllinen siksi, että kaikki kasvattajat joutuvat sitoutumaan siihen ja samalla näin yhtenäistetään päiväkodin toimintaa. Kolmas haastateltava kertoi pienryhmätoiminnan nousseen päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta, mikä on mahdollistanut paremmin lapsen yksilöllisen huomioimisen ja seuraamisen. Haasteeksi mainittiin se, kuinka vanhemmat saadaan lukemaan päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma.

Haastatteluista kävi ilmi, että päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman idea sovellettavana työkaluna ei ole välttämättä läsnä päiväkodeissa. Vaikka haastateltavat tiesivät suurin piirtein mitä päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma sisältää, sen tavoitteiden toteuttaminen ja tarkoituksenmukainen käyttö arjessa ei ole kaikilta osilta toimivaa, eikä siksi todennu päiväkodissa valtakunnallisten linjausten mukaan. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman toteuttaminen ja soveltaminen haastateltavien mukaan on ryhmäkohtaista, riippuen työntekijöistä ja päiväkotiryhmän lapsista. Haastateltavien mukaan toiset kasvattajat toteuttavat vasua enemmän kuin toiset, eikä yhteistä linjaa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta huolimatta ole. Kritiikkiä sai myös päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman tekstin ”korkealentoisuus”. Olisimme

haastatteluja tehdessämme voineet kysyä tarkemmin, miten päiväkodin vasujen toteuttamista arvioidaan työssä. Nyt päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmien valvonta ja päivitys jäi hieman epäselväksi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen oli käytännön prosessina kaikille haastateltaville tuttu. Jokainen haastateltavista oli ryhmässään tehnyt vanhempien kanssa yhteistyössä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia tai lapsen esiopetuksen suunnitelmia. Kaikissa ryhmissä oli sama käytäntö, että kaikki kasvattajat tekevät suunnitelmia: eivät pelkästään lastentarhanopettajat, vaikka esiopetuksessa päävastuu niiden tekemisellä onkin esiopettajilla. Kysyttäessä millainen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on, kaikki vastaajat kertoivat yksityiskohtaisesti siitä käytännön prosessina, kuinka lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lomake kirjataan, milloin ja kenen kanssa se tehdään sekä miten ja milloin siihen palataan. Kysyttäessä lapsen vasusta kasvattajat mieltävät sanan kasvatuskeskustelutapahtumaksi ja lomakkeen kirjaamiseksi. Kenenkään haastateltavan ryhmässä ei lapsen vasun kirjaaminen ollut jatkuva prosessi, vaan siihen palataan kunnolla viimeistään seuraavan kerran ennen seuraavaa vanhempien kanssa tapahtuvaa keskustelua, mikä saattoi olla vuoden päästä edellisestä kirjaamisesta, muuten sitä saatetaan vilkaista kertausmielessä.

Haastateltavat kertoivat kuitenkin, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjatut asiat pysyvät heidän mielessään ja niihin palataan suullisesti toisten kasvattajien ja vanhempien kanssa arjessa ja tiimipalavereissa. Lapset jaetaan kasvattajien kesken, joten yhtä työntekijää kohden ei tule liikaa työtä ja lapsen vasuun kirjatut asiat pysyvät paremmin muistissa. Yksi haastateltavista kuitenkin nosti esille, että keskustelua lapsista on ollut aina, se ei ole tullut tavaksi vasta lapsen varhaiskasvatussuunnitelman myötä. Ainoastaan silloin, jos on jotain akuuttia hätää lapsesta, voidaan pitää keskusteluja vanhempien kanssa useammin, myös vanhemmilla on mahdollisuus pyytää enemmän keskusteluja, jos he kokevat siihen tarvetta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat asiat nousevat vanhempien ja kasvattajien havainnoista ja kokemuksesta lapsesta, hänen persoonastaan ja osaamisestaan. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmasta ei haastateltavien mukaan nouse esiin asioita lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Erityisiä painotusalueita lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta lomakkeen pohjalta oli haastateltavien vaikea nostaa esille.

Se menee niin päin, että jokaisen lapsen kohdalla että mikä asia milläkin hetkellä... Se menee niin, että sitä lasta seurataan ja sen persoonaa ja muuta ja sen pohjalta ja vanhempien keskustelujen pohjalta, ettei voi ajatella niin että sieltä lomakkeesta joku nousis, se menee ihan toisin päin. (H1)

Lapsen ääni saadaan kuuluviin useimmissa ryhmässä fyysisesti ainoastaan aikuisen suulla. Ainoastaan esiopetukseen kuuluvat lapset osallistuvat esiopetussuunnitelmansa täyttöön. Tätä haastateltavat perustelivat muun muassa sillä, että sitä nuoremmat lapset ovat liian pieniä tai etteivät jaksaisi istua paikoillaan ja kuunnella. Yksi haastateltavista toi esille, jotta lapsen ääni saataisiin paremmin kuuluviin, voisivat vaikka viisivuotiaat olla mukana keskusteluissa tai heitä voisi edes haastatella ennen lapsen vasun tekoa. Esiopetuksessa haastatteluissa mukana olleet lapset ovat olleet innoissaan päästyään mukaan keskusteluihin kertomaan mielipiteensä ja sopimaan tavoitteet. Esikoululaiset ovat myös hyvin muistaneet sovitut tavoitteet. Pienemmällä lapsilla lapsen ääntä tulkittiin vanhempien ja kasvattajien kautta esille tulevaksi, mutta erään haastateltavan ryhmässä on saatettu esitellä vanhemmille myös lapsen kasvun kansiota vasukeskustelussa. Ainoastaan yhden haastateltavan ryhmässä olivat niin sanotut kasvun kansiot ylipäättäen olemassa. Kasvun kansioiden puutetta selitettiin ajan vähyydellä sekä sillä, että niissä on paljon aikuisen työtä. Kuitenkaan kukaan haastateltavista ei ajatellut kasvunkansioita osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa, vaan siitä erillisenä dokumenttina.

Kasvatuskumppanuus ja sen merkitys oli tuttua kaikille haastateltaville. Haastateltavien mukaan kasvatuskumppanuuden lähtökohtana on, että vanhemmat tuntevat parhaiten lapsensa. Vanhempia yritetään kuunnella, sekä toivotaan molemmin puolista kunnioitusta, sekä tasavertaisuutta lapsen kasvattajana. Kasvatuskumppanuuteen kuuluu haastateltavien mielestä myös jatkuva avoin vuorovaikutus, positiivisen ja negatiivisen palautteen anto puolin ja toisin sekä päivittäiset keskustelut. Kaikki haastateltavat kokivat tärkeiksi vanhempien kanssa tapahtuvan vuorovaikutuksen. Erityisesti korostettiin, että kun lapsi aloittaa päivähoidon, on vanhemmilta saatu tietoa erittäin tärkeää ja hyödyllistä, koska lapsi on vielä vieras kasvattajille. Vanhempien rooli lapsen varhaiskasvatussuunnitelman teossa tuli esille pääosin vasukeskusteluissa, vaikka keskusteluja arjesta lapsesta käydäänkin. Kaikki kasvattajat olivat sitä mieltä, että lapsista keskustellaan vanhempien kanssa aina silloin kun on tarvetta. Vanhemman ääni

tulee näkyviin vanhemman toiveissa ja kertomuksissa lapsestaan niin päiväkodissa kuin kotona. Kasvattajat pyrkivät myös edistämään vanhemman äänen kuulumista.

Kyllä se näkyy, koska me pannaan se näkymään. Siinä kuuluu tosi paljon lapsen ja vanhemman ääni. Kyllä ne keskustelut on semmosia et vanhemmilta kysytään paljon ja sitten me tuodaan jotain mitä ollaan huomattu. (H4)

Kyllä me halutaan että tulee jotain erityistoiveita, että kokis että se vanhempi on lapsensa kohalta tosissaan aatellu nämä asiat. (H2)

Kasvattajat kokivat monesti harmillisena vanhempien vaikeudet järjestää varhaiskasvatuskeskusteluaikoja ja siitä seuraavan varhaiskasvatuskeskustelujen lykkääntymisen. Vanhemmat eivät ole haastateltavien mukaan antaneet erityistä palautetta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta. Enimmäkseen vanhemmat ovat olleet kiinnostuneita ja tarkkoja siitä, mitä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjoitetaan, koska se on kasvatushenkilöstön luettavissa. Esiopetuksessa vanhemmat ovat olleet tyytyväisiä, että lapsi on ollut mukana keskusteluissa.

7.2 Hyödyt

Haastateltavat pitivät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödyllisenä menetelmänä. Kukaan haastateltavista ei myöskään ainakaan suoranaisesti kyseenalaistanut etteikö lapsenvarhaiskasvatussuunnitelmaa tulisi tehdä päiväkodeissa. Eräs haastateltava kuitenkin pohti, onko se varsinaisesti arjen käytössä mukana lainkaan. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman hyötyinä pidettiin sitä, että se antaa tietynlaiset raamit toimintaan, koska ne on käytävä läpi säännöllisesti ja kirjattujen tavoitteiden toteutuminen on siten tavallaan myös kirjaajan vastuulla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman merkitys nousi haastatteluista erityisesti lomakkeena, jota täytetään kerran vuodessa ja jonka avulla saadaan lapsen ja perheen perustiedot tallennettua. Lapsen vasu koettiin ennemminkin konkreettisena asiakirjana kuin teoriasävytteisenä kokonaisuutena tai prosessina. Hyödyksi eräs haastateltava nosti sen, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia voidaan käyttää perehdyttämistarkoituksessa uusille työntekijöille.

Kyllä se hyödyllistä on. Mutta se ottaako sitä sillä tavalla päivittäiseksi työkaluksi, viikoittaiseksi tai kuukausittaiseksikaan. Että ehkä sitä ois hyvä käydä usemminkin katsomassa. Kyllä me se aika hyvin käydään läpi, että yks pitää sen keskustelun ja sit se käydään tiimissä läpi. Tärkeä se on, ja jos aattelee koko mun työuran kannalta niin ei me olla ikinä kyseenalaistettu etteikö sellainen pitäis olla käytössä. (H2)

7.3 Haasteet

Haasteina lapsen varhaiskasvatussuunnitelman teossa haastateltavat mainitsivat kirjaamisen. Kirjaamiselle on haastateltavien mielestä vaikea löytää aikaa ja osalle kasvattajista on tietokoneen käyttö vaikeaa. Haastateltavista suurin osa ei itse kokenut varhaiskasvatussuunnitelman käyttöä hankalaksi, mutta mainitsivat kuulleensa, että joku toinen kasvattaja omasta tai toisesta päiväkodista on mieltänyt sen käytön vaivalloiseksi. Haastateltavista ne, jotka kokivat käytön vaivattomaksi, ajattelivat sen johtuvan siitä, että he ovat saaneet koulutusta siihen liittyen. Yksi haastateltava antoi kritiikkiä lomakkeesta koskien kysymysten muotoilua ja toivoi lapsen varhaiskasvatussuunnitelma-lomakkeeseen parannusta. Haastateltava koki aloituskeskustelua lukuun ottamatta lomakkeen ympäröyöreäksi ja kaipasi siihen tarkennuksia. Haastateltava nosti esille sen, että kaikilta vanhemmilta ei saada tietoa lapsesta helposti, varsinkin jos lapsessa ei ole mitään erityistä huolta ja hän on käytökseltään ja luonteeltaan tasainen. Tällaisissa tapauksissa hän koki, että on vaikeaa keksiä, mitä kirjoittaa lomakkeisiin.

Sen mä koen sitte sen seuraavan osion hankalaks, sen et miten lapsen tarpeisiin niinkun vastataan päivähoidossa. Jotenki se on se kysymys niinku sellanen et siit ei oikein tiedä et mitä siihen pitäis kirjottaa. Mitä asioita. ... Et se ei oo oikein niinku sellanen selkee. ..Näitten tavallisten lasten kannalta että ku se pitäis vanhempien kanssa vielä yhdessä miettiä ja mitä sitten että jos vanhemmilta ei mitään tuu.. Ni sitten pitää itse ihan niinkun keksiä.. Että ei ainakaan kaikkien lasten kannalta oo helppoo se.. Ainakin jos lapsi on aika tasanen ja semmonen et sil ei oo mitään erityistä sellasta.. Siihen vois tarkentaa et mitä siihen halutaan. (H3)

7.4 Kehittäminen

Osalle haastatelluista oli vaikeaa antaa kehitysideoita lapsen vasua koskien, koska varhaiskasvatussuunnitelma menetelmänä on itsessään niin uusi. Eräs haastateltavista kaipasi lisää selkeyttä lomakkeeseen niin, että kohtia lapsen vasulomakkeesta avattaisiin. Toinen haastateltavista kaipasi lomakkeeseen enemmän arkeen liittyviä kysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä. Erään haastateltavan mielestä muutos pitäisi saada siihen, ettei lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen olisi itseisarvo. Hänen mukaansa se ei saisi olla niin, että sen jälkeen, kun lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on valmis, kukaan ei lue sitä. Hänen mielestään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemisen pitäisi olla elävä prosessi, joka on jatkuvasti työn alla. Hänen mielestään kyse ei ole ajanpuutteesta, vaan lapsen vasun käsittely arjessa on järjestely- ja asennoitumiskysymys. Se voitaisiin linkittää normaalielämään, kuten viikkokokouksiin.

Mä nään, että se varhaiskasvatussuunnitelman tekeminen on se juttu. Ettei niin, että se on valmis ja kukaan ei lue sitä, eikä ketään kiinnosta sen jälkeen, vaan se että se pysyy semmosena elävänä tekoprosessina. Musta sen pitäisi olla jatkuvan työstämisen alla ja jotenkin, ettei se ois pelkästään tämmöstä... Että nyt kun puhutaan että meillä ei oo aikaa muuhun kun perustyöhön, kun on kaikkia kokouksia ja sellaista... Se pitäisi linkittää normaalielämään, kuten esimerkiksi viikkokokouksiin... Siel pitäisi olla puol tuntia vähintään ja siellä pitäisi olla semmonen tiiminvetäjä, onks se sit johtaja tai kuka vaan... Mennään aivan pedagogisiin kysymyksiin, jatkuva elävä prosessi, sillä se prosessi on kaiken tyydyttävien, koska sieltä nousee aina sitä uutta... Se ois se kehittämisen paikka... Mä nään et siin on vielä paljon kehitettävää, mutta nimen omaa se prosessointi. (H4)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma osana arkea

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelman tulisi olla asiakirja, johon on määritelty yksikön toiminnan erityispiirteet, painotusalueet ja suunnitelma siitä, miten hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuutta toteutetaan arjessa. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelma heijastaa osaltaan työpaikan toimintakulttuuria ja sitoutumista tavoitteelliseen toimintaan. Yksikön vasun avulla työyhteisön on

mahdollista myös itse arvioida toiminnan laatua ja kehittää sisältöä. Vaikka yksikön varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan aina kunnallisen vasun pohjalta, on päiväkodin suunnitelmasta tarkoitus tehdä juuri kyseistä yksikköä kuvastava asiakirja. Olisi ihanteellista, jos koko henkilöstö osallistuisi yksikön vasun tekemiseen. Kuitenkin, kun kyseessä on suuri yksikkö, joka sisältää lukuisia ryhmiä, kaikkien on hankalaa osallistua prosessiin (vrt. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 26).

Työyhteisö pitää sisällään monien ihmisten erilaisia käsityksiä arvoista ja oikeista toimintatavoista. Jokaisen henkilökohtainen kokemusmaailma ja arvopohja on erilainen ja vaikka työssä kasvattajia ohjaavat varhaiskasvatustyön keskeiset arvot ja periaatteet, käsitykset niiden toteuttamisesta voivat vaihdella keskenään suurestikin (vrt. Aaltonen – Heiskanen – Innanen 2003: 22). Yhteiseksi tarkoitetut sopimukset toiminnan sisällöistä ja tavoitteista eivät täytä tarkoitustaan, jos niistä päättää vain murto-osa työyhteisön jäsenistä. Sitoutuminen yhteiseen tehtävään on vaarassa jäädä silloin vaillinaiseksi. Haastattelemiemme kasvattajien vastauksista kävi ilmi, että kasvattajat ovat enimmäkseen selvillä siitä, mitä päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmat sisältävät. Kuitenkin yksikön vasujen toteuttaminen oli ryhmäsidonnaista ja vaihtelevaa talon sisällä. Vaihtelevuus sinällään on suuren päiväkodin sisällä luonnollista ja jopa joiltain osin väistämätöntä, mutta yhteiseen suunnitelmaan kirjattujen asioiden tulisi kuitenkin olla jollakin tavalla esillä jokaisessa siihen sitoutuneessa ryhmässä ja pohdinnan kohteena työyhteisön kaikkien jäsenten kesken. Nyt päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmien olemassaolo yksiköiden arjessa ei saavuta täyttä merkitystään.

8.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentuminen

Tulokset osoittivat, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelma nykymuodossaan ei toteudu arjessa parhaalla mahdollisella tavalla. Se tuntuu silti täyttävän sille asetetut vähimmäisvaatimukset. Asiakirjaa pidetään hyödyllisenä, sillä se sisältää tietoa lapsesta ja perheestä sekä auttaa sitoutumaan yhteiseen kasvatustehtävään. Ajatus lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta korostuu erityisesti konkreettisenä asiakirjana, jota voidaan käyttää perustietojen keräämiseen ja tavoitteiden kirjaamiseen. Sinne sisällytetään ne asiat, jotka lomakkeessa vaaditaan. Lapsen vasuun liittyvä

aloituskeskustelu koetaan erityisen tärkeäksi, sillä se on mahdollisuus tutustua uuteen lapseen ja perheeseen. Myös muut kasvatustapahtumat, mukaan lukien varsinkin vasu-keskustelu, ovat kasvattajien mukaan merkittävä osa arkea. Kuitenkaan itse lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei toteudu sovellettavana työkaluna osana työtä, vaan se on pääosin käytössä vain kasvatustapahtumien aikana. Sitä saatetaan tarkastella muulloinkin, mutta sen käyttö ei silti ole prosessinomaista ja jatkuvaa. Painotus lapsen vasusta konkreettisenä asiakirjana kuvastuu esimerkiksi erään haastateltavan kommentista:

No, onhan se hyvä järjestelmä. Senkin takia on hyvä, ku päiväkodeissa henkilökunta vaihtuu aika paljon, niin sitten tieto on siellä. Niin jos uusi ihminen tulee ryhmään, niin kaikki tiedot löytyy sen lapsen tiedoista siellä koneella, jos vaikka sattuu semmonen juttu, että pitää jotenkin päästä nopeesti sinne ryhmään sisälle, ei ehdi niin paljon jokaisesta kysyä, niin kaikki tärkeimmät asiat löytyy sieltä koneelta. Myös se sitten kun ne on sinne kirjattu ja sitten sä alat miettimään vaikka seuraavaa keskustelua tai jos ryhmässä lapsista puhutaan, niin sieltä voi sitten käydä katsomassa mitä sinne on kirjoitettu, että välttämättä ei ees muistakaan kaikkea vuoden tai puolen vuoden takasia asioita, niin silloin oltiiki tossa menossa ja nyt on päästy näin päin. Mä luulen että se on vanhemmillekin... et olihan tai on aina ennenkin ollut, mutta jotenkin nyt se on tärkeämpi systeemi. Siinä samassa on kun tää uusi vasu ni myös nää erityiset tukitoimet, et ennen oli erikseen nää kuntoutussuunnitelmat, mut nää kaikki on siinä samassa, et ne kaikki löytyy siitä. (H1)

Se, että lapsen vasu ei toteudu arjessa parhaalla mahdollisella tavalla, ei kerro kasvattajien ammattitaidon puutteesta vaan kehittämiskohteista asiakirjaa koskien. Kaikkien haastateltujen kasvattajien taustalla oli pitkä ura varhaiskasvatuksen parissa ja heidän vastauksistaan ilmeni monella tavoin heidän osaamisensa tavoitteellisessa kasvatustyössä, kasvatuskumppanuudessa ja lapsen maailman ymmärtämisessä. Vaikka lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei olekaan tietoisesti jatkuvassa käytössä arjessa, kasvattajien vastauksista kävi ilmi, että he toteuttavat tiedostamattaan monia lapsen vasun osa-alueita työssään. He eivät kuitenkaan koe suoranaisesti kaikkia arjen kasvatustapahtumia, lapsilähtöisyyttä tai tavoitteellisuutta osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Analyyttiseen, synteisiä luovaan reflektiiviseen sosiaalipedagogiseen pätevyyteen (Madsen 1993) kuuluu uusien työmenetelmien ja teorian luonti sekä toiminnan jäsentäminen. Koska oleellista kasvatustyön laadun kannalta on, että toiminta ei ole vain ”tekemistä tekemisen vuoksi”, vaan suunniteltua,

perusteltua ja tavoitteellista toimintaa, on se kyettävä perustelemaan teoreettisella tiedolla. Kasvattajat ilmensivät vastauksissaan, että pohtivat työnsä taustoja ja myös teoriaa paljon käytännössä, mutta enimmäkseen eivät yhdistäneet sitä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kaikkiin osa-alueisiin.

Vanhempien toiminta ja lapsen perhe on pitkälti sidoksissa lapsen psyykkiseen kehitykseen ja fyysiseen hyvinvointiin. (Alasuutari 2003:16). Siksi molemminpuolinen vuorovaikutus ja toimiva kasvatuskumppanuus on tärkeää. Kasvattajien vastauksista ilmeni, että he pitävät merkittävänä vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä. Vanhemman ääni tulee hyvin kuuluviin lapsen varhaiskasvatussuunnitelman teossa ja myös päiväkotien arjessa. Kasvattajien mielestä tärkeää on avoin keskustelu vanhempien kanssa ja myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan toivotaan vanhempien taholta näkemyksiä ja mielipiteitä lapsen yksilöllisestä kasvatuksesta. He myös pyrkivät omalla toiminnallaan edistämään vanhemman äänen kuulumista lapsen vasussa. Kasvattajien vastausten perusteella voidaankin todeta, että kasvatuskumppanuuden osalta lapsen varhaiskasvatussuunnitelma todentuu käytännön tasolla myös arjessa.

Stakesin Niin ainutlaatuinen – julkaisu (2007) on tarkoitettu näkökulmia tarjoavaksi ja ajatuksia herättäväksi ohjeistukseksi kaikille lapsen varhaiskasvatussuunnitelmia tekeville kasvattajille. Odotimme, että se olisi ollut jollakin tavoin tuttu haastateltaville, mutta vain yksi sanoi, että tietää suurin piirtein, mitä se sisältää. Kolmelle kasvattajalle se ei ollut lainkaan tuttu. Niin ainutlaatuinen – julkaisussa korostetaan yksilöllisyyttä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja kyseenalaistetaan sen toteuttaminen lomakemuodossa. Koska haastateltavien ryhmissä kaikki kasvattajat ovat vastuussa suunnitelmien teosta, on hämmäntävää, että siihen ei ole tarjottu esimerkiksi päiväkodin johdon taholta sovellettavaa ohjeistusta. Lomakkeen täyttöön ja kirjaamiseen osa kasvattajista on saanut koulutusta, mutta ajatus kokonaan lapsen näköisen suunnitelman tekemisestä lomakkeen ohella oli ilmeisen vieras. Se, ettei päiväkodeissa ole keskustelua tai materiaalia vaihtoehdoista lomakemuotoiselle lapsen vasulle, on varmasti suurimpia yksittäisiä syitä, miksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ei todennu nyt arjessa parhaalla mahdollisella tavalla.

Käytäntöjen yhtenäistäminen ei saisi tarkoittaa lasten yhtenäistämistä, vaan sen tulisi turvata jokaisen lapsen yksilöllisyyden esiin tuleminen. Ajatus

varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisesta on yleisestä yksityiseen: valtakunnallisesta kunnalliseen, kunnallisesta yksikkökohtaiseen ja yksikkökohtaisesta lapsen vasuun. Helsingin kaupungin lomakkeet lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekoon ovat jokaiselle kaupungin päiväkodille samat. Saman lomakkeen käyttö jokaisessa päiväkodissa noudattaa toisaalta yhteistä linjaa, mutta on samalla systeeminä joustamaton eikä siinä huomioida päiväkotikohtaisia eroja. Lomakkeen ongelmana ovat erään haastateltavan mukaan myös sen epätarkat kysymykset. Hänen mukaansa on vaikea tietää, mitä joihinkin kohtiin tulisi kirjoittaa, sillä kysymykset ovat ylimalkaisia ja ympärilyöreyttä. Lomakkeiden käyttöä ei voida perustella tasalaatuisuuden varmistamisella jos kasvattajat ymmärtävät merkityssisällöt eri tavoin ja kirjaavat lomakkeisiin eri asioita.

Lapsen äänen kuuluminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa on tärkeä edellytys suunnitelman todentumiselle. Lapsen ääni voi kuulua konkreettisenä lapsen omasta suusta, jolloin lapsen tulisi olla osana vasukeskustelua tai esimerkiksi haastateltavana ennen sitä. Lapsen ääni voi kuulua myös vanhemman kautta, joka varsinkin pienemmällä lapsilla on luonnollisin tapa. Kuitenkin edellä mainittujen tapojen lisäksi lapsen ääntä ilmentävät erilaiset dokumentit, tuotokset ja valokuvat, joissa lapsi on ollut osallisena. Päivähoidossa on usein lapsilla eri nimisinä kokoelmia omista tuotoksistaan. Yleisin näistä lienee kasvun kansio. Kasvun kansio kertoo tarinan lapsen kasvusta, kehitymisestä ja oppimisesta. Lapsi pääsee itse mukaan arviointiin omasta kehityksestään ja oppimisestaan, koska kasvunkansioon kerätään erilaisia lapsesta kertovia dokumentteja ja lapsen itse tekemiä töitä. (Hujala – Purola – Parrila-Haapakoski – Nivala 1998: 99).

Kasvattajat olivat haastatteluissa sitä mieltä, että enimmäkseen lapsen ääni tulee kuuluviin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa vanhemman kautta lukuun ottamatta esikoululaisia, jotka puhuvat leops - keskusteluissa itse. Kasvun kansioita ei ollut käytössä kuin yhden kasvattajan ryhmässä. Hän kertoi, että kasvun kansiota saatetaan esitellä vasukeskustelun yhteydessä vanhemmille. Hän ei kuitenkaan suoranaisesti mieltänyt kasvun kansiota osaksi lapsen vasua, kuten eivät muutkaan kasvattajat. Kasvun kansiota vanhemmille esitellessään hän kuitenkin toi lapsen äänen kuuluviin selvästi ja lapsilähtöisesti, lapsen omalla tavalla. Varsinkin pienten lasten kohdalla on sääli, että kasvun kansiot eivät ole käytössä, sillä ne ilmentävät lapsesta sitä, mitä juuri

hän itse on. Pieni lapsi ei osaa välttämättä vielä sanoa selittää itseään, mutta osaa silti ilmaista kiinnostuksen kohteitaan, temperamenttiaan ja mieltymyksiään eri tavoilla. Haastatteluvastausten perusteella lapsen ääni voitaisiin tuoda paremminkin kuuluviin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Kun aikuinen puhuu lapsen puolesta, on aina vaarana, että hän ei tulkitse sanomaa objektiivisesti. Hän saattaa tulkita lasta omien ennakkoluulojensa pohjalta, jolloin lapsen todellinen viesti ei tule kuuluviin (Puolimatka 1999: 161).

8.3 Näkökulmia kehittämisalueista

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmien todentumista voisi edistää henkilöstön tiiviimmällä osallistamisella yksikön vasun tekemisen prosessiin. Varhaiskasvatussuunnitelmat voisivat olla aiheena myös esimerkiksi työnohjauksessa. Työyhteisön sitouttaminen heille etäiseen prosessiin on ongelmallista. Jotta päiväkotien omat varhaiskasvatussuunnitelmat muodostuisivat osaksi arkea, tulisi koko työyhteisön olla muokkaamassa niitä oman toimintakulttuurinsa mukaisiksi kokonaisuuksiksi. Koko henkilöstön tulisi olla mukana tekemässä heitä koskevia linjauksia. Suunnitelman valmistuminen saattaa silloin hidastua, mutta yhteisesti tehdyt päätökset mahdollistavat sitoutumisen. Yksikön varhaiskasvatussuunnitelman todentamisessa valmista tuotosta tärkeämpää onkin, että vasu olisi jatkuva ja arvioinnin alainen prosessi (Mäkisalo 2003: 48-49).

Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmalla, yhteisillä linjauksilla ja työyhteisön koulutuksella on vaikutus myös lapsen varhaiskasvatussuunnitelman todentumiseen. Kaupungin pyrkimys selkeään ja yhtenäiseen keinoon kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelma valmiiksi laaditulle lomakepohjalle vaikuttaa vaarantavan lapsen vasun keskeisen tavoitteen, pyrkimyksen yksilölliseen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lomake sinällään on hyvä keino varmistaa, että jokaisesta lapsesta tulee kirjattua ainakin välttämättömät tiedot. Se ei kuitenkaan saisi olla tulkinnanvarainen ja sekava, jotta kasvattajat eivät joutuisi arvailemaan, mitä sinne tulisi kirjata. Jotta lapsen vasu todentuisi edes lomakkeiden tasolla, tulisi niitä muokata selkeämmiksi. Tarkentavat kysymykset ja käsitteiden määrittely loisivat yksiselitteisyyttä ja parempaa käytettävyyttä lomakkeisiin.

Lomakkeen ohella voisi olla olemassa myös täydentävä osa lapsen vasuun. Täydentävä osa voisi olla lapsen kasvun kansio tai muu vastaava dokumentti, jonka työstäminen olisi arjessa jatkuva prosessi. Siten myös lapsen ääni olisi jatkuvasti esillä hänen omassa varhaiskasvatussuunnitelmassaan. Kasvatuskeskusteluissakin voisi harkita nykyistä useammin, että myös muut kuin esiopetuksessa olevat lapset pääsisivät mukaan oman varhaiskasvatussuunnitelmansa laadintaan. Jo pieni lapsi osaa vastata yksinkertaisiin kysymyksiin ja näin tuoda varhaiskasvatussuunnitelmaan ja keskusteluun konkreettisesti oman äänensä. Vanhempien ja kasvattajien keskusteluissa uhkana voi olla se, että lapsen asema toimijana jää epäselväksi ja heidät mielletään aikuisten työn kohteeksi. Kun aikuisen näkökulma ohjaa hänen huomiotaan ja päätelmiään, voi lapsen näkökulman jäädessä taustalle kuva lapsesta muodostua virheelliseksi (Strandell 1995: 13, Karlsson 2001: 37.).

Kasvattajien osaamista kasvatuskumppanuudesta voisi hyödyntää enemmän lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentämisessä. Kokonaisvaltaisen kasvatusympäristön huomioiminen ja sen kehittäminen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tulisi olla jatkuvaa. Vanhempien kanssa arjessa käydyistä keskusteluista saatu lisätieto lapsesta voisi olla hyvä kirjata ja tavoitteita tarkentaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan aina tarvittaessa, ei vain kerran vuodessa. Vanhempien tietoutta niin päiväkodin kuin lastenkin varhaiskasvatussuunnitelmista voisi edistää aktiivisemmin arjessa vanhempainiltojen ja kotiin menevien tiedotteiden avulla. Perheet ovat kuitenkin varhaiskasvatuspalveluiden asiakkaita ja heidän aktiivisempi osallistumisensa toiminnan sisällön kehittämiseen edistäisi palvelujen laatua ja vastaisi siten paremmin myös perheiden odotuksia. Hyvin onnistuneen palvelun tuottamisessa on kyse palvelun tuottajien ja asiakkaan toimivasta yhteistyöstä (Kinnunen 2004: 31).

Tulosten perusteella tietoa varhaiskasvatussuunnitelmien käytöstä ja soveltamismahdollisuuksista tulisi lisätä, hyödyntäen päiväkodissa jo vallitsevia, nykyisiä toimintamalleja ja olemassa olevaa hiljaista tietoutta. Kasvattajat eivät hahmota lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa osaksi päiväkodin arkea, eikä sitä käytetä työvälineenä lapsen tavoitteellisessa kasvatuksessa, mutta toisaalta kuitenkin tiedostamatta sitä toteutetaan eri keinoin. Kasvattajien nykyisen, laajan osaamisen ja ammattitaidon käyttö ovat ratkaisevassa asemassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman muuntamisessa prosessiksi arkeen. Oman osaamisen hahmottaminen ja tiedostaminen

luo pohjan työn kehittämiseksi (Karila-Nummenmaa 2001:52). Myös päiväkotien johtajat voisivat olla aktiivisemmin tuomassa materiaalia kasvattajien saataville ja herättämässä keskustelua lapsen yksilöllisemmästä varhaiskasvatussuunnitelmasta sekä sen vaihtoehtoisista käyttötavoista arjessa.

9 POHDINTA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kehittämiseen on käytetty paljon asiantuntijoiden resursseja ja se koetaan myös hallinnollisella tasolla merkittäväksi askeleeksi kohti yhdenmukaisempaa varhaiskasvatusta ja työn sisällön kehittämistä. On selvää, että koska varhaiskasvatussuunnitelmat ovat tulleet vasta viime vuosina päiväkoteihin, niiden käytön ei voida odottaa olevan vielä täysin linjausten mukaista. Käytännössä ei ole vielä löydetty mahdollisimman hyvää ja toimivaa tapaa hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelmia tarkoituksenmukaisesti päiväkodin arjessa. Parhaat käytännöt löytyvätkin yleensä vain kokeilemalla ja niiden etsimiseen menee väistämättä aikaa. Keskustelun virittäminen kasvattajien kesken ja sovellettavan tiedon saatavuuden parantaminen on seuraava vaihe kohti toimivampia varhaiskasvatussuunnitelmia. Vaatimusten, mahdollisuuksien ja osaamisen väliset kuilut tulisi häivyttää kasvattajien ja valtakunnallisten linjausten välillä.

Opinnäytetyömme tarkoitus ei ole ollut löytää oikeita tai vääriä toimintatapoja tai mitata haastateltavien tietoutta, vaan selvittää mikä on asiantuntijoiden laatimien, valtakunnallisten linjausten ja kasvattajien kokeman päiväkotiarjen yhteys. Haastattelut onnistuivat hyvin ja ne toteutettiin positiivisessa hengessä. Saimme haastateltaviksi kasvattajia, joilla oli laajasti työkokemusta ja osaamista varhaiskasvatuksen parissa. Kasvattajien ammattimainen työote ilmeni monen haastatteluvastauksen sisällöstä ja varmastikin juuri siksi saimme haastatteluista monipuolista ja käyttökelpoista aineistoa, joka mahdollisti tutkimuksemme toteuttamisen. Koemme, että saimme riittävät vastaukset tutkimusongelmamme käsittelyyn sekä paljon muuta ammatillisesti arvokasta tietoa. Kasvattajien osallistuminen tämänkaltaisiin tutkimuksiin myös kuvastaa osaltaan halukkuutta työn sisällön ammatilliseen kehittämiseen.

Kuten tuloksista ja johtopäätöksistä voi todeta, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulevaisuus on monitahoinen. Päiväkodeissa varhaiskasvatussuunnitelmia pidetään jo nykyisessä muodossaan tärkeinä ja hyödyllisinä. Siltä pohjalta on hyvä lähteä rakentamaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta arjen työkalua päiväkoteihin. Kasvattajien on saatava lisää tietoutta ja koulutusta pystyäkseen toteuttamaan ja käyttämään varhaiskasvatussuunnitelmaa. Myös kasvattajien innostaminen kehittämään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta työkalua on iso haaste tulevaisuudessa. Olisi toivottavaa, että kasvattajat kokisivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman haasteena eikä mukana raahattavana taakkana. Kasvattajille tulisi tarjota riittävät ajalliset resurssit toteuttaa itseään lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekijöinä. Jos lapsen varhaiskasvatussuunnitelma saadaan todentumaan päiväkodissa sen ihanteellisimmassa muodossa, sen merkitys varmasti korostuu päivähoidossa entisestään. Kuitenkin ajatellen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman kehittämistä jatkossa, lisätutkimukset lapsen vasusta ovat paikallaan. Toivomme, että oma työmme saa jatkoa muiden aiheesta kiinnostuneiden tutkimuksista. Haastattelijoukon suurentaminen antaisi uusia näkökulmia ja voisi osoittaa tulosten yleistettävyyttä. Myös vanhempien mielipiteiden saaminen mukaan tutkimukseen auttaisi hahmottamaan laajemmin lapsen varhaiskasvatussuunnitelman mahdollisuuksia ja kokonaiskuvaa.

Tutkimuksessamme oli voimakkaasti mukana myös sosiaalipedagoginen aspekti, sillä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkoituksenmukainen todentuminen edistää lapsen osallisuutta omaa arkeaan koskevissa päätöksissä. Pidämme merkittävänä varhaiskasvatustyössä, että lapsuutta myös käsitellään itseisarvona, ei vain kehitysvaiheena kohti aikuisuutta. Lapsuus on ainutkertaista ja kestää vain hetken. Sinä aikana luodaan kuitenkin pohja koko identiteetin kehittymiselle ja aikuisen tehtävänä on varmistaa, että lapsi saa tarvittavat välineet kasvattaa tervettä minuuttaan. Siksi on tärkeää, että myös suunnitelmat tavoitteellisen kasvatuksen periaatteista ja tavoitteista ovat läsnä arjessa prosessinomaisina. Kasvattajat ovat päiväkodissa turvaamassa lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Päiväkoti on kuitenkin ensisijaisesti lasten maaperää. Aikuinenkin voi päästä lapsen maailmaan sisälle, mutta se edellyttää, että oppaana toimii lapsi itse.

LÄHTEET

Aaltonen, Tapio – Heiskanen, Erika – Innanen, Pekka: Arvot yksilön ja työyhteisön kehittäjinä. WS Bookwell Oy, Porvoo 2003.

Alasuutari, Maarit: Kuka lasta kasvattaa. Gaudeamus, Helsinki 2003.

Alasuutari, Maarit – Karila Kirsti: Lapsuuden ja lapsen tulkinnat lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Teoksessa Alanen, Leena – Karila, Kirsti (toim.): Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tallinna Raamatutrukikoda, Tallinna 2009.

Davis, Hilton: Miten tukea sairaan tai vammaisen lapsen vanhempia. Turunen, Otso (suom.) Silverprint, Sipoo 2003.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula: Tutki ja kirjoita. Tummavuoren kirjapaino Oy, Vantaa 2000.

Hujala, Eeva – Purola, Anna-Maija – Parila-Haapakoski, Sanna – Haapakoski, Veijo: Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus 90 Oy, Jyväskylä 1998.

Hämäläinen, Juha: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kopijyvä Kuopio 2006.

Järvinen, Mervi – Laine, Anne – Hellman-Suominen, Kirsi: Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2009.

Kananen, Jorma: Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 2008.

Karila, Kirsti – Nummenmaa Anna-Raija: Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotii. Werner Söderström Osakeyhtiö, Helsinki 2001.

Karila, Kirsti: Lastentarhanopettajan kehittyvä asiantuntijuus. Lapsirakkaasta opiskelijasta kasvatuksen asiantuntijaksi. Oy Edita Ab, Helsinki 1997.

Karlsson, Liisa: Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Oy Edita Ab, Helsinki 2001.

- Kaskela, Marja – Kekkonen, Marjatta: Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen, Gummerus Oy, Vaajakoski 2006
- Kaskela, Marja – Kronqvist, Eeva-Liisa: Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatukseen. STAKES. Helsinki 2007.
- Kinnunen, Ritva: Palvelujen suunnittelu. Dark Oy, Vantaa 2004.
- Lehtinen, Anja-Riitta: Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. Teoksessa Alanen, Leena – Karila, Kirsti (toim.): Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tallinna Raamatutrukikoda, Tallinna 2009.
- Madsen, Bent: Madsenin malli. Sosiaalipedagoginen toiminta, 1993 Ammattikorkeakoulu Metropolian luentomateriaalia kurssilta Sosiaalipedagogiikan teoreettiset lähtökohdat ja eettinen perusta. (Opettajana Ihamäki, Katja 2006)
- Metsämuuronen, Jari: Laadullisen tutkimuksen perusteet, Gummerus Oy, Jyväskylä 2008
- Mäkinen, Olli: Tutkimusetiikan ABC, Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2006
- Mäkisalo, Merja: Yhdessä onnistumme. Opas työyhteisön kehittämiseen ja hyvinvointiin. Tammer-Paino Oy, Tampere 2003.
- Puolimatka, Tapio: Kasvatuksen mahdollisuudet ja rajat. Minuuden rakentamisen filosofia. Tammer-Paino Oy, Tampere 1999.
- Strandell, Harriet: Policies of Early Childhood Education and Care. Partnership, Individualisation and “Guided Spontaneity”. Teoksessa Kjørholt, Anne Trine – Qvortrup, Jens (toim.): The Modern Child and the Flexible Labour Market. Child Care Policies and Practices at a Crossroad? PalgraveMacmillan, Basingstoke. (Ilmestyy.)
- Strandell, Harriet: Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tammer-Paino Oy, Tampere 1995.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki 2002

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, STAKES. Helsinki 2005

Viittala, Kaisu: Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere 2006.

Vilka, Hanna: Tutki ja kehitä. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2005.

Välimäki, Anna-Leena: Johdanto. Julkaisussa: Niin ainutlaatuinen. Näkökulmia lapsen yksilölliseen varhaiskasvatukseen. STAKES. Helsinki 2007.

HAASTATTELURUNKO

1. Kerro itsestäsi. Koulutus, ammattinimike, ryhmä, työssäoloaika.
2. Miten tuttu varhaiskasvatussuunnitelma on sinulle?

KÄYTTÖ

- Millainen on teidän oman päiväkotinne varhaiskasvatussuunnitelma?
(Mitä sisältää, näkyykö arjessa?)
- Millaisia ovat päiväkodissanne tehdyt lasten vasut?
(Mitä sisältävät, kuka/ketkä ne tekee?)
- Miten kasvatuskumppanuus ilmenee niissä?
- Miten niitä käytetään arjessa?
(Kuinka usein niihin palataan?)
- Millainen prosessi lapsen vasun tekeminen on?
(Onko lasten vasuja tukemassa esimerkiksi Kasvun kansioita tai muita vastaavia?)
- Millaista palautetta on tullut lasten vanhemmilta?

3. Millaisena itse koet lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytön?

HYÖDYT

- Koetko lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytön joiltain osin (tai kokonaan?) erityisen hyödyllisenä?
(Miksi? Miltä osin?)

HAASTEET

- Koetko lapsen varhaiskasvatussuunnitelman käytön joiltain osin (tai kokonaan?) työläänä tai ongelmallisena?
(Miksi? Miltä osin?)

KEHITTÄMINEN

- Miltä osin lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tulisi kehittää, jotta edistettäisiin sen tarkoituksenmukaista käyttöä arjessa? Miten?

4. Miten sinusta vanhemman ääni näkyy lapsen vasussa?
5. Miten sinusta lapsen ääni näkyy lapsen vasussa?
6. Onko Stakesin Niin ainutlaatuinen- ohjeistus sinulle tuttu?

Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto
Päivähoidon vastuualue

PÄIVÄHOIDON ALOITUSTA EDELTÄVÄ KESKUSTELU

Aloituskeskustelussa vanhemmat antavat kasvattajille lapsen turvalliseen päivähoidon aloittamiseen tarvittavat tiedot. Samalla vanhemmat saavat tietoa päivähoidon käytännöistä ja osallistumismahdollisuuksista.

Aloituskeskustelu on käyty, pvm. _____

Perustiedot perheestä (lapsen nimi, ketä muita perheeseen kuuluu, sisarukset, muut tärkeät ihmiset, perheen kotikieli)

(Jos perheellä on maahanmuuttajatausta, koska ja mistä perhe on muuttanut Suomeen)

Lapsen tähänastiset elämänvaiheet

Lapsen aikaisemmat päivähoitojärjestelyt ja -kokemukset

Vanhempien kuvaus lapsestaan

Lapsen nukkumiseen liittyvää (miten lapsi nukkuu yöt, päiväuniaika, tutti, unilelu)

Ruokailuun liittyvää (mitä lapsi yleensä syö, syökö hän itse, ruoka-aineallergiat)

Helsingin kaupunki
Sosiaalivirasto
Päivähoidon vastuualue

WC-käytännöt (ilmaiseeko lapsi tarpeensa, käyttääkö vaippoja, käykö potalla)

Missä asioissa lapsesi tarvitsee tukea ja kannustusta?

Uskonto tai uskontokuntaan kuulumaton (edellyttääkö perheen uskonto erityisjärjestelyjä päivähoidossa)

Päivähoitoon liittyvät odotukset ja tunteet

Lisäksi keskustelemme mm. seuraavista aiheista:

Päivähoitopaikan yhteistyötahot kiertävä erityislastentarhanopettaja (kelto), suomi toisena kielenä lastentarhanopettaja (s2-lto), neuvola, koulu, terveysasema, alueen sosiaalityöntekijät)

Päivähoidon retket

Lapsen valokuvaus ja videointi

Muita asioita, joista haluatte keskustella

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Pvm.

Toimipiste:

Keskustelussa mukana:

Lapsi yksilönä ja ryhmän jäsenenä

Yhdessä vanhempien kanssa sovitaan miten lapsen tarpeisiin vastataan, kuinka lapsen persoonallisuus ja vahvuudet otetaan huomioon.

Varhaiskasvatukselliset tukitoimet:

Minkälaisin kasvatuksellisin keinoin, ympäristöä muokkaamalla ja toimintaa mukauttamalla vastataan lapsen tarpeisiin.

Lapsen perustaitojen harjaannuttaminen, itsetunnon vahvistaminen, lapsen oman toiminnan ohjaus.

Ympäristön, toiminnan ja menetelmien mukauttaminen.

Kaksikielisyyden tukeminen:

Lapsen kielen kehitystä seurataan ja tuetaan kuuntelemisen, ymmärtämisen, puhumisen, sanaston sekä kielen rakenteen osalta.

Lapsen äidinkielen vahvistaminen:

Suomi toisena kielenä opetus:

Yhteistoiminnasta sopiminen

Vanhempien osallistuminen päivähoitoon ja miten vanhemmat kotona vastaavat lapsen tarpeisiin.

Muut yhteistoiminnan kumppanit ja verkostot.

Seuranta ja arviointi

Miten lapsen, vanhempien ja henkilökunnan kanssa sovitut asiat ovat toteutuneet?

Sovitaan milloin lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään.

Vanhemmat ovat lukeneet varhaiskasvatussuunnitelman pvm

ESITYS JA PÄÄTÖS TUKITOIMISTA (tämä on erillinen komponentti Efficassa)

Kuvaus lapsesta päivähoitossa

Perustelut erityisen hoidon ja kasvatuksen tarpeesta

Jatkosuunnitelma

Vanhempien kanssa käydyt neuvottelut ja yhteistyösopimukset, päivämäärät

Yhteistyö asiantuntijoiden ja viranomaisten välillä, päivämäärät

Vanhemmat ovat lukeneet ja hyväksyneet esityksen, päiväys

Päivähoitoalueen päällikön päätös

Erityinen tuki (täydentyy Lapsen vasuun, kun lapsella on erityisen tuen päätös) Lapsen erityisen tuen tarve on otettu huomioon seuraavasti:

Pvm:

Tukitoimi:

Voimassa:

Kuvaus lapsen tuen tarpeesta:

Kuinka lasta tuetaan, mitä tällä hetkellä harjoittelemme:

Puhuminen, ymmärtäminen, viestinnän mahdollistaminen

Vertaissuhteet, ryhmään kuuluminen ja leikki

Tunteiden hallinta ja myötäelämisen kyky

Muisti ja ajattelu

Terveys, kasvu ja liikkuminen

Muut tukipalvelut

Seuranta ja arviointi

Jos lapselle tehdään kuntoutussuunnitelma, niin käytetään vain tätä jälkimmäistä seuranta ja arviointi kohtaa:

Miten lapsen, vanhempien ja henkilökunnan sovitut asiat ovat toteutuneet?

Sovitaan milloin lapsen varhaiskasvatussuunnitelma viimeistään päivitetään.

Vanhemmat ovat lukeneet varhaiskasvatussuunitelman pvm

LIITE 2

6(5)